

MİMAR SİNAN DÖNEMİ İSTANBUL-BELGRAD ARASI MENZİL YAPILARI HAKKINDA BİR DENEME

Yrd.Doç.Dr.Gülçin KÜÇÜKKAYA

Mimar Sinan deyince birçok eseri arasında akla ilk olarak Selimiye Camii gelir. Sinan en gelişmiş çalışmasını İstanbul'da değil de Edirne'de yapmıştır. İstanbul-Belgrad bağlantısı üzerinde eski menzil yerlerinde kurulmuş Osmanlı yerleşmeleri arasında Edirne tarihi eserler yönünden ayrı bir yoğunluk taşır. Bunun nedeni belli bir güzergâh üzerinde Edirne'nin başkent olarak yer almasıdır.

Mimar Sinan'ın Hassa Baş Mimarı olduğu I.Sultan Süleyman, II.Selim, III.Murat dönemlerinde "*Batıda yeni topraklar fethetme*" politikasının paralelinde, Trakya ve Balkanlar'da "*Yeni menzil yerleri oluşturulması*" fikri gelişti. Dönemin şehircilik faaliyetleri diyebileceğimiz çalışmalarla, mevcut menzil alanlarına artan ihtiyaçların gerektirdiği ya yeni ilaveler yapılmış ya da uzak menziller arasına yenileri ilave edilmiştir. Sonunda İstanbul'dan Belgrad'a uzanan ana stratejik bir hat ve buna bağlanan Trakya ve Balkanlara yayılmış küçük tali yollar Mimar Sinan yapılarıyla donanmıştır. (Bkz şekil 1 ve

Tablo)

Eskilerin "*Terasya*", "*Teraki*" (1), Yunanlıların "*Thrake*", Romalıların "*Thracia*" (19) dediği TRAKYA; isimlerin lengüistik kaidelerine göre bir kavim ismi olan "*Trak*" kelimesinin asıl kökünden türemiş memleket ismidir (19). "*Trakya*" Traklarla meskun memleket demektir (19).

Avrupa'nın Güney Doğusunda Tuna ve Karadeniz, Ege ve Marmara Denizi ve Rodop Dağları ile sınırlandırılan alandır. Asya ve Avrupa Kıtasının mühim bir birleşme noktasında yer almasından dolayı pek çok vakaya sahne olmuştur. Halkın sakin bir hayat sürmesi ancak 1361 de Edirne'yi fetheden Türklerden sonradır (1).

Mimar Sinan'ın Balkanlarla tanışması Yeniçeri olarak katıldığı Belgrad seferinden sonraya rastlar. Sinan daha sonra Prut Nehri üzerinde çok kısa sürede yapacağı muhteşem bir köprü sayesinde şöhret olacak ve Kanuni Sultan Sü-

leyman zamanında, Hassa Baş Mimarı Acem İsa'nın ölümünden sonra da Mimarbaşılığa getirilecektir (21 a). Kaynaklar Mimar Sinan'ın orduda hizmet verdiği 25 yıl içinde mimarî tabikatlar yapma, deneyim sahibi olmak için pek çok imkânla karşılaştığını göstermektedir. Mimarbaşılık yaptığı dönemde yetkisini bu deneyim ve bilgileriyle birleştirme fırsatı bulacak ve 16.yüzyılda Türk toplumunu bütün sosyal, psikolojik, ekonomik boyutlarıyla ölümsüzleştirdiği Mimarî şaheserlerini yaratacaktır.

Bu çalışmada, başında da belirttiğimiz gibi İstanbul-Belgrad arasında askeri, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin sonunda oluşmuş, ana yol ve ona bağlı tali yolları oluşturan Mimar Sinan'ın bugün çoğu yok olmuş yapıları orijinal belgelerle sergilenmiştir. Bunun için orijinal vakfiyeler taranmış, bölgeyle ilgili belgeler ayıklanmış, tasnif edilerek tablo üzerinde açıklanmıştır. Konu ile ilgili harita üzerinde (Bkz.Şekil 1) menzil numaraları ile alanlar belirtilmiş ve yapıların mevcut durumları işlenmiştir.

Çalışmada ayrıca; Sinan'ın içinde yaşadığı mimarî çevre, yollar, köprüler ve abideleri ile onun uygarlık yaratıcı gücünün doğrudan görünüşünün bir bölümünü teşkil eden Trakya abideleri olanak dahilinde, anıtsal boyutlar yanında kentsel boyutlarda vurgulanmaktadır. Amacımız değişen çevrenin tarihi boyutlarına analitik bir tutumla yaklaşarak, insan yapısı fiziksel çevrenin değişiminin tarihi aydınlatan bu anıtsal referanslarındaki etkisini irdeleyerek, koruma alanının ne denli büyük boyutlarda olması gerektiğini ispatlamaktır.

Bu araştırmanın tarih bilinci gelişmemiş şehir kurucularına da yardımcı olacağını umuyor ve menzil alanlarını kısaca açıklıyoruz.

1. Menzil (Bkz.M.1, Sıra no:1,2,3,4,5,6) Büyükçekmece Külliyesi olup Sokollu Mehmet Paşa'nın H.976 tarihli vakfesinde (14) "*Havâss-ı Konstantiniyye'de derya kenarında Büyükçekmece Nam Karye*" olarak adı geçer. Menzil-

de önce Kanuni Sultan Süleyman tarafından Kervansaray, Hamam inşa ettirilmiş, daha sonra Sokollu Mehmet Paşa; Mescid, çeşme, dükkânlar ile konaklama odaları ilâve etmiştir. 4 kademeli Büyükçekmece Köprüsü ise II.Selim tarafından yaptırılmıştır.

2. Menzil yeri olarak belirlediğimiz Büyükçekmece'den sonra kıyı bandı üzerindeki bir başka yerleşme noktası da camileri ve köprüsüyle Silivri Kasabasıdır (Bkz.M.2, sıra no:1,2). Bu alanda menzil numarası vermediğimiz bir yerleşme bölgesi daha vardır ki bu da Evliya Çelebi'nin "*Yenişehir Kasabası yakınında*" (12) belirlediği Çatalca'dır. Bu kasabada Mimar Sinan tarafından yapılmış Ferhat Paşa Camii ve Hamamı (21c) vardır.

3. Menzil Kanuni Sultan Süleyman zamanında Cami, Medrese, İmarat ile ihya edilmiş Çorlu Kasabası olup yazık ki Mimar Sinan dönemi bu şaheserlerden hiçbir iz kalmamıştır (Bkz.M.3, sıra no: 1a,1b,1c,2).

4. Menzil, Evliya Çelebi'nin "*Çorlu ile Burgaz arasında çamur deryası içinde seksen sekiz evli bir kasabadır. Allah korusun kışın çamurunu fil bile geçemez. Biraz yağmur yağsa hayvanlar ve yükler batar. Eski hükümdarlar kaldırım döşemişlerse de çamura batmıştır. Burgaz toprağındadır. Kurşun örtülü güzel bir camii, on dükkân ve misafirhanesi vardır.*" diyerek açıkladığı Karıştıran Kasabasıdır (12). Ordunun büyük bir kesiminin karıştığı yer olmasından dolayı Büyük Karıştıran olarak bilinen bu mevkiye Sadrazam Rüstem Paşa hanlar, tabhaneler, cami, çeşme ve dükkânlar yaptırmış ayrıca arta kalan para ile de hamam yapılmasını emretmiştir (Bkz.M.4, sıra no: 1a,1b,1c,1d,1e,1f). Bugün Karıştıran'da temelleri orijinal bir cami ve buraya su getirildiğine delalet eden birkaç su kulesinden başka fazlaca iz yoktur (Bkz.Şekil no:4,5).

5. Menzil Ergene Havzası içinde, eski bir Trak yerleşme merkezi olan Lüleburgaz'dır. Öncelcri "*Bergüle*" olarak adlandırılan bu yer

Roma Kralı Adeadius zamanında yeniden tan-
zım edilerek Arkadiapolis adını almıştır (12).
I.Murat zamanında Türklerin eline geçer, za-
manla Burgaz, Bergos (21) olarak anılan kasa-
ba 17. ve 18. yüzyılda Lüleci esnafının çok
olduğu bir dönemden itibaren de Lüleburgaz
adını almıştır. Mimar Sinan döneminde yapı-
lmış en büyük külliyelerden biri olan Sokollu
Mehmet Paşa Külliyesi, Cami, medrese, sıbyan
mektebi, imaret, kervansaray, hamam, köprü ve
dükkânlarıyla bu kasabadır. Şehrin ilk yerleş-
me merkezinde kurulmuş bu Külliye'ye yine
Sokollu Mehmet Paşa zamanında su getirilmiş
ve II.Selim'in kalması içinde bir saray yaptırıl-
mıştır. İmar Planında yapılan değişiklikler sıra-
sında her geçen gün biraz daha ihmale uğrayan
külliye'nin bugün cami, medrese, hamam, sıb-
yan mektebi, köprü ve birkaç dükkânından baş-
ka yapısı kalmamıştır (Bkz.M.5, sıra
no:1a,1b,1c,1d,1f,1g,1k,1l,1m), (Şekil no:6).

Lüleburgaz'dan sonra Babaeski'de de Sad-
razam Semiz (Cedid, Semin) Ali Paşa Vakfın-
dan Mimar Sinan'a yaptırılmış Cami, Medre-
se, Kervansaray, Hamam ve dükkânlardan
mütesekkil bir külliye daha vardır. Evliya Çe-
lebi'ye göre (12); XIII. yüzyılda yaşamış Türk-
lerin Trakya'da egemen olmalarında büyük e-
meği geçmiş, Alp Erenlerden Sarı Saltuk Bey-
'in gömüldüğü yer olduğu için, Bâdi Efendiye
göre (1); Fatih Camii haziresinde gömülü
Ahmet Baba'dan dolayı, Kırklareli İl Yıllığı'-
na göre (27b); Balahan Bey adlı bir zata bağlı
olarak Baba-yı Atik olarak adlandırılan kasa-
ba, daha sonra Türk dilindeki değişikliklere
uyarak Babaeski olarak bugünkü ismini al-
mıştır, Fatih döneminden yapılaşma örnekle-
rine de sahiptir. Bugün Ali Paşa'nın ölümün-
den sonra, kiralari toplamakla görevli Kasım
Bey tarafından yaptırılmış, Cedid Ali Paşa
Külliyesinden, cami, medrese izleri ve ha-
mamdan başka yapı kalıntısı yoktur (Bkz.M.6,
sıra no 1a,1b,1c,1d,1e).

Evliya Çelebi'ye göre "*Kanuni Sultan Süley-
man'ın müsâhibdelerinden baştan başa manalı
sözü Hafza Hatun'un oturduğu yer*" olduğu için
bu adı alan Hafsa kasabasında Sokollu Mehmet
Paşa: Kâsım Paşa için cami, kervansaray, ima-
ret, hamam, medrese ve dükkânlardan oluşan
büyük bir külliye yaptırmıştır. Bizim sıralama-
mızda 7.sırayı alan bu külliye H.1165'deki bü-
yük zelzelede tahribata uğradıktan sonra da
ihmal edilerek günümüze cami, hamam, çarşı,
dua, kubbesi ve kervansaraya ait bir duvarından
başka bir yapı elemanı gelememiştir.

İstanbul-Belgrad arasındaki stratejik yolun
8. ve en önemli menzili Edirne'dir. Eski adı
Adrianapolis olan (16) ve Tuna ile Arda ne-
hirlerinin birleşerek Meriç adını aldığı verimli
ovanın kenarında kurulmuş ve 1362 de I.Mu-
rat zamanında Osmanlı topraklarına katılan
(15) Edirne, Sinan'dan önce de itibar görmüş,
önemi gün geçtikçe artmış ve imar faaliyetleri
olgunlaşmıştır.

Edirne'de Sinan'dan önce Çelebi Sultan
Mehmet Döneminde Eski Cami, Bedesten II.-
Murat zamanında ve sonraları Muradiye Külli-
yesi, Darülhadis ve Üç Şerefeli Cami,
Tahtakale ve Topkapı Hamamları yapılmıştır.
Fatih, Edirne'de doğmuş ve yetişmiştir. İstan-
bul'u başkent yaptıktan sonra da Edirne Sara-
yı'na sık sık gitmiş ve pek çok imar
çalışmasında bulunmuştur (2). II.Beyazıt, cami,
imaret, darüşşifa, medrese ve köprüden oluşan
külliyesini yaptırmış, Avrupa'da akıl hastaları-
nın yakıldığı dönemlerde II.Beyazıt Külliyesin-
de "*su ve müzik sesiyle tedavi*", Osmanlı'nın
medeniyetteki seviyesini belgeleyen kanıtlar ol-
muştur.

Sinan'ın Edirne ile ilk tanışması 1514'te o-
lur. Yavuz Sultan Selim Edirne'yi çok sevmek-
tedir. Fırsat buldukça Edirne'ye gelir ve
yapmak istediği seferlerin planını hep burada
yapardı. Nitekim Sinan'ın Acemi Ocağı Neferi
olarak katıldığı ilk sefer olan Çaldıran Seferine
ve daha sonra Mısır üzerine Edirne'den hare-

ket edilmiştir (23).

Sinan'ın Mimarbaşı olduğu Kanuni devrinde de Edirne yine gözden düşmemiştir. İstanbul'da devlet işlerinden yorulan padişah maiyetiyle birlikte Edirne'ye gelir, aylarca burada kalır, kentin etrafındaki kışık av sahasında avlanırdı (27a). Hatta yabancı elçileri bile Edirne'de kabul ederdi. Çünkü Edirne Şehri o zamanlar dost düşman herkesin gözünü kamaştıracak vaziyette pek mamur idi.

Sinan'ın en gelişmiş mimarlık ürünü olan Selimiye Camii Külliyesi Edirne'de oluşmuştur. Sinan Şair Sai'ye hikaye ettiği Tuhfetü'l-Mîmarin'de Selimiye Camii için "*Direksiz kubbenin altında el-hakk Ayasofya gibi bir kubbe asla .. olubdur kubbesi andan muazzam*" diyerek, Ayasofya'dan geniş bir kubbe uygulaması yaptığını açıklamaktadır (21c). Selimiye Camii gerçekten kubbeyi vurgulayan iç ve dış mimari düzenlemeleriyle Sinan'ın mühendislik bilgilerini, mimarlık yeteneğini sergileyen en büyük eseridir. Sinan döneminde Edirne'de yapılmış birçok eserin arasında başlıcaları Ali Paşa Külliyesi, Rüstem Paşa Kervansarayı, Sokollu Mehmet Paşa Hamamı ve Taş Han olup günümüze gelemeyen yapılar da vardır (Bkz.M.8, sıra no 1-22).

Bugün ülkemiz sınırları dışında Bulgaristan toprakları içinde kalan, buna mukabil eski kaynaklarda "*Edirne'de*" olarak bahsi geçen 9.menzil Sivilingrat'tır. "*Mustafa Paşa*" olarak anılan bu mevkiye Mimar Sinan döneminde cami, imaret ve muhteşem bir de köprü yapılmıştır (Bkz.M.9, sıra no, 1a,1b,1c).

Rumeli'nin eski merkezi Sofya'da (12) 2 cami, 1 medrese ve bir köprü vardır (Bkz.M.10).

11. menzil ve son durak, Evliya Çelebi'nin "*Rumeli'nin Mısırı*" (12) olarak tanımladığı Belgrad'dır. Burada da Mimar Sinan döneminde yapılmış, cami, imaret, kervansaray, bedesten, han ve dükkânlar vardır (Bkz.M.11).

Deniz yoluyla gelen askeri ve ticari yükün Belgrad-İstanbul ana güzergahına bağlandığı tali yolun başlangıcındaki Tekirdağ'da cami, medrese, hamam, imaret, kervansaray, bedesten oluşmuş muhteşem bir Sinan Külliyesi daha vardır. Tepede camisiyle denize doğru uzanan kademeli dik yamaç üzerinde yerleşmiş Rüstem Paşa Külliyesinden bugün cami, medrese, hamam ve bedesten başka yapı elemanını kalmamış kıyı bandının doldurulmasıyla da denizden oldukça uzaklaşmıştır (Bkz.M.12, sıra no.1a, 1b,1c,1d,1e,1f).

13. Menzil Sinan dönemi köprü ile Alpullu (Sinanlı), (m.13, sıra no 1).

14. Menzil Mescid ve mektebiyle bugün ülkemiz sınırları dışında kalan Dimetoka (Bkz.M.14, sıra no. 1a,1b).

15. Menzil Kervansarayı ile meşhur İpsala (M.15, sıra no.1).

16. Menzil, 17. Menzil, 18. Menzil, 19. Menzil, 20. Menzil olarak belirlediğimiz menziller ise, muhtelif yapılarıyla Bosna, Hersek, Selanik, Varna ve Budin'dir.

Ülkemiz sınırları içinde ya da dışında Balkan ve Trakya topraklarının bir bütün olarak değerlendirdiğimiz Mimar Sinan dönemi Mimarisini araştırdığımız bu çalışma bir envanter çalışması olarak kabul edilebilir.

Gerçekler şu ki, sadece Sinan'ın değil birçok ünlü mimarın tarihi ve sosyal değerler taşıyan eserlerini korumaya verilecek önceliklerin bir yapı ekonomisini harekete geçirecek olanaklar olduğu ve yapı kapitalinin sağlıklı kullanılmasının sadece bugün için değil gelecek için de gerekli olduğu düşünülmeksizin müdahale edilmektedir.

Külliye yok edilmekte, yerine başkaları yapılmakta, yeni yapılanlar da kısa bir süre sonra yıkılarak yerine yenileri yapılmaktadır. Esasen Koruma alanının sorunlarına değişik daha genel bir düzeyde yaklaşma zorunluluğu, insan yapısı fiziksel çevrenin değişmelerine özel ko-

ruma sorunlarını çözmek için değil değişmenin genelde işleyişini anlamak için yaklaşıldığı zaman ortaya çıkar ve sorun doğru boyutlarıyla ortaya konmadığı için uygulamada başansız olunur.

Biz şimdilik bu yapıları kaynaklara dayanarak ortaya koyuyoruz. Çalışma bir başlangıç olarak kabul edilerek derinlemesine araştırma yapılması gerektiği unutulmasın. Bu derleme restoratörlere, şehircilere, plancılara ışık tutsun yol göstere. Yalnız Trakya ve Balkanların değil her taşın toprağın bir arkeolojik alan özelliği taşıyabileceği de unutulmasın. Çünkü her bir manzumenin yaşatılabilmesi arkeolojik bir endişenin hissedilmesini gerektirir.

FAYDALANILACAK OSMANLICA TERİMLER SÖZLÜĞÜ (22)

A

Ab= Su

Âliye= Yüce

Asiyane= 1)Kuş yuvası, 2)Ev

B

Bâb= 1)Kapı, 2)Sığınılacak, başvurulacak yer

Birûn= 1)Dışarı, 2)Aşırı

C

Cabi= Evkaf kiralatıcı ve zekâtı toplayan tahsildar

Canib= Yan taraf, yön

Cedid= 1)Yeni, 2)Yeni çıkma

Cevami= 1)Camiler 2)Toplu şeyler 3)İçinde çok şey bulunan kitap veya nesnelere

D

Dar-ı tâlim= Eğitim yapısı

Debistan= Okul

Dehre= 1)Zaman 2)Cihan 3)Devir 4)Dünya

Dekâkin= Dükkanlar

Dilkuşâ= İç açıcı, yüreğe ferahlık veren

E

Eimme= İmamlar

Enderun= 1)İç yürek 2)Büyük bir kimsenin konağının iç tarafı 3) Sarayın harem dairesi kısmı

Ercemend= Şerefli, sayılı olma

Eyyam= Günler

Eyyim= Kuvvetli, güçlü

F

Fahire= 1)Övünülecek 2)Parlak, şanlı güzel.

Ferraş= 1)Hizmet gören 2)Yatak, kilim seren

süpüren.

Ferzend= Oğul - Çocuk.

Fevkâni= Üst katı olan, üstteki.

G

Gallat= 1)Zahireler 2)Tahıllar 3)Yiyecek şeyler.

H

Havâss= [Has, hassa]= 1)Nitelikler, keyfiyetler 2)İlerlemiş ileri kimseler 3)Okumuşlar, bilginler 4)Padişaha ayrılmış gelir kaynakları.

İ

İntima= Birine mensup olma, birinin adamı olma.

İsticâr= Kira ile tutma, kiralama.

İstiğlal= Geliri karşılığı gösterilerek yapı, tarla gibi malın rehte tutulması.

K

Karye= Köy.

Kurb= Yakınlık, yakın bulunma.

M

Mağfur= Tanrı bağışlamasına kavuşmuş olan veya nail olması için dua edilen kimse.

Mahruse= Muhafaza olunan.

Matbah= Mutfak, yemek pişirilen yer.

Menzil= 1)Konak yeri 2)Ev 3)Bir günlük yol, konak 4)Mesafe, adım.

Mesalih= Sınırlar, geçit yerler.

Merkade= Yatacak yer.

Merkum= Adı yukarda geçen.

Mezbur= Arık ve zayıf olan, Adıgeçen, yukarıda denilmiş olan

Mezbure= Yukarıda denilmiş olan

Muhavvat= Etrafında duvar veya perde çevrilmiş olan.

Muhdes= Sonradan çıkma, yeni şey, evvelce olmayan şey.

Muttasil= [Mâl'dan]= 1)Bitişik, başka bir şeye ulaşmış.

Muvazi= Biri öbürünün karşısında olarak birbirine yaklaşip uzaklaşmadan

Müntehi= 1)Son dereceyi bulan 2)Biten, son eren 3)Son, en son 4)Her şeyi tamamlayan.

Müntesib= Birine çatmış, birinin adamı olmuş, birbiriyle ilgili

Müstağni= 1)Gözü tok 2)Çekinen, nazlanan 3)Gerekli bulunmayan

Müstemil= Sanan, kavrayan.

Müstevfa= Yeter, yetişir, tam, mükemmel.

Müşarünileyh= İşaret olunan, adı geçen.

P

Peyker= Yüz, surat.

S

Sikaye= Su içilecek kab

Sükna= Oturulan yer
Sülle= İnsan topluluğu, kalabalık.
Şemihane= Balmumu, mum yapılan yer
T
Tabhane= 1)Kış evi, kış odası 2)Hastane
Tahtani= Aşağıda bulunan
Tevabi= Bir merkeze bağlı olan yerler.

BİBLİYOGRAFYA

- (1)- Ahmet Bâdi Efendi; *Riyaz-i Belde-i Edirne*, C.I-II-III, Edirne, 1932.
- (2)- Aslanapa Oktay; *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul, 1986.
- (3)- Andreyan Hrand; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)*, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 1073, İstanbul, 1964.
- (4)- Kuran Aptullah; *Mimar Sinan*, İstanbul, 1985.
- (5)- Ayverdi Ekrem Hakkı; *"Yugoslavya'da Türk Abideleri ve Vakıfları"*, Vakıflar Dergisi, S.III, Ankara, 1956.
- (6)- Ayverdi Ekrem Hakkı; *Avrupada Osmanlı Mimari Eserleri; Romanya, Macaristan - ; 1.Cilt*, Ankara, 1977; *Yugoslavya; C.III*, İstanbul 1981, *Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk; IV.C* 4-5-6. kitap, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul, 1982.
- (7)- Çeçen Kâzım; *"Sinan'ın Yapıdığı Köprüler"*, Mimar Sinan, C.I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1987, s.429-439.
- (8)- Çulpan Cevdet; *Türk Taş Köprüleri (Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar - , Türk Tarih Kurumu Yayını, VI, Dizi-s.16*, Ankara, 1975.
- (9)- Demir Ataman; *"Bosna'da Sokollu Mehmet Paşa Köprüsü"*, Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 1988.
- (10)- Hasandediç Hıvziya; *"Mostar'ın Türk Devri Kültürel ve Tarihi Anıları"* Çeviren İsmail Eren, *Vakıflar Dergisi*, Sayı VII, İstanbul, 1968, s.215-235.
- (11)- Erdoğan Muzaffer; *"Osmanlı devrinde Trakya Abidelerinde Yapılan İmar Çalışmaları"*, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.6-7, İstanbul, 1978.
- (12)- Evliya Çelebi; *Seyahatname*, C.I-X, İstanbul, 1938 (H.1314); Yayınlayan Mehmet Zillioğlu, C.1-12, İstanbul, 1970.
- (13)- Gökbilgin Tayyip; *Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler ve Enis-ül Müsâmirin"*, *Edirne'nin 600.Yıldönümü Armağanı Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Yayını, VII, Seri-S.43, Ankara, 1965, s.75-117.
- (14)- Gökbilgin Tayyip; *XV. ve XVI. Asırda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar Mülkler Mukataalar*, İstanbul Üniversitesi Yayını, No. 508, İstanbul, 1952, s.486-519.
- (15)- İlgürel Sevim; *"Hibri'nin Enisü'l Müsâmirin'i"*, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.1-2-3, Edirne Fakültesi Yayını İstanbul, 1972, S.137-158.
- (16)- İnciciyan P.L.; *"Osmanlı Rumelisi"*, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.2-3, İstanbul, 1974, S.29-36.
- (17)- Jircecek C.; *Die Heerstrasse von Belgrad Nach Constantinopel*.
- (18)- Keskiöglü Osman; *"Bulgaristan'da Bazı Türk Abideleri ve Vakıf Eserleri"*, *Vakıflar Dergisi*, S.VIII (1969), S.309-322.
- (19)- Mansel Arif Müfid; *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, Edirne Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu yayını, Sayı 5, İstanbul, 1938
- (20)- Meriç Rıfıkı Melül; *"Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında"*, *Türk Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, C.1, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları I, İstanbul, 1963 S.439-536.
- (21)- Mimar Sinan; *Mimar Sinan Hiyatı Eserleri, (Mimar Sinan'ın Hiyatına, Eserlerine Dair Metinler)*, Hazırlayan; Rıfıkı Melül Meriç, Türk Tarih Kurumu Yayınları VI, Seri No 1, Ankara 1965.
- (21a)- Mimar Sinan; *"Adsız Risale"*, "a.g.e.", S.5-7.
- (22b)- Mimar Sinan; *"Risaletü'd-Mi'mariyye"*, "a.g.e.", S.11-12.
- (21c)- Mimar Sinan; *"Tuhfetü'l-Mi'marin"*, "a.g.e.", S.15-55.
- (21d)- Mimar Sinan; *"Tezkiretül-Ebniye"*, "a.g.e.", S.56-129.
- (22)- Özön Mustafa Nihat; *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1965.
- (23)- Peremeci Osman Nuri; *Edirne Tarihi, Edirne Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınlarından*, Sayı 6, İstanbul, 1939.
- (24)- Tozyavizade Rıfat Osman; *Edirne Rehnuması*, Yayınlayan A.Rıza Ataktürk Edirne, 1936, (1971-1972 yıllarında Edirne'nin Sesi Gazetesi'nde yayınlanmıştır).
- (25)- Tuncel Mehmet; *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara, 1974.
- (26)- Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakfiyeler Arşivi;
- (26 a)- *Cedid Ali Paşa Vakfiyesi*; 585 numaralı Vakfiye Defterinden 16. Sayfa; Cemazilahi-re 973 tarihli Arapça Vakfiyesinin ayet ve hadis ve dua cümleleri hariç Yeni Defter No 1961, S.441-452 deki Türkçe tercümesinden.

(26 b)- Rüstem Paşa Vakfiyesi; 635 numarada mahfuz Mihrimah Ayşe Valide Sultan ve Rüstem Paşa'ya Ait Defterden.

(26 c)- Sokollu Mehmet Paşa Vakfiyesi; 6.6.944 tarihli örneği 1760 numaralı defterin 365 sayfa ve 261 sırasında kayıtlı U.No=371- , H.No-2 olan, Yeni Defter no. 2104 Sayfa

No.442-458 daki Türkçe tercümesinden.

(27)- Yıllıklar;

(27 a)- Edirne İl Yıllığı, 1973.

(27 b)- Kırklareli İl Yıllığı, 1967.

(27 c)- Tekirdağ İl Yıllığı 1973.

(28)- Yücel Erdem; "Büyükçekmece'de Türk Eserleri", Vakıflar Dergisi, Sayı IX, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

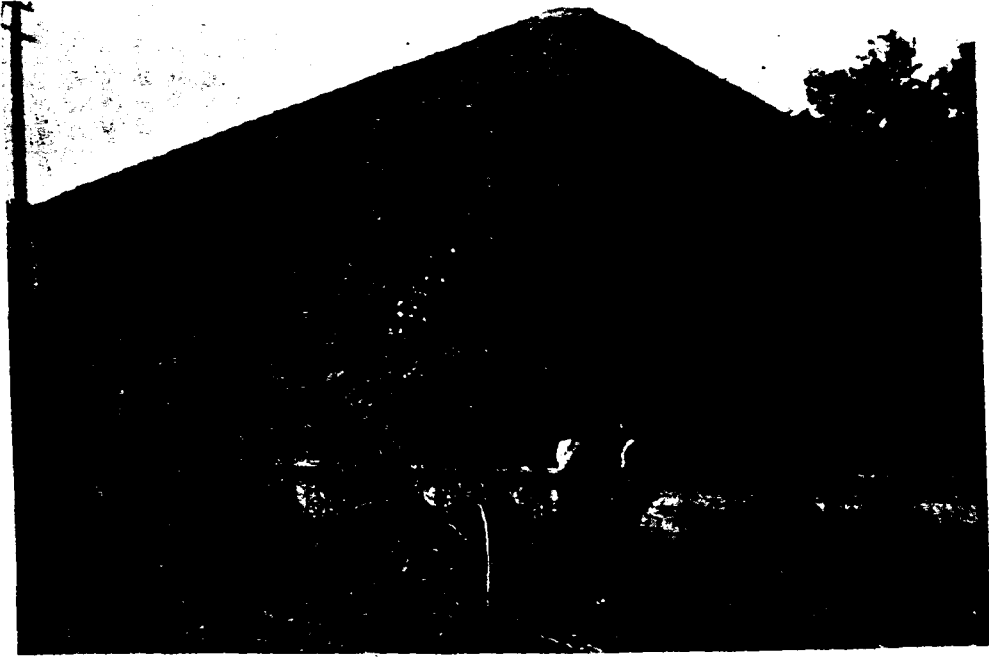

Foto No 1: Büyükçekmece Kervansarayı (Bkz Tablo, Menzil No:1)

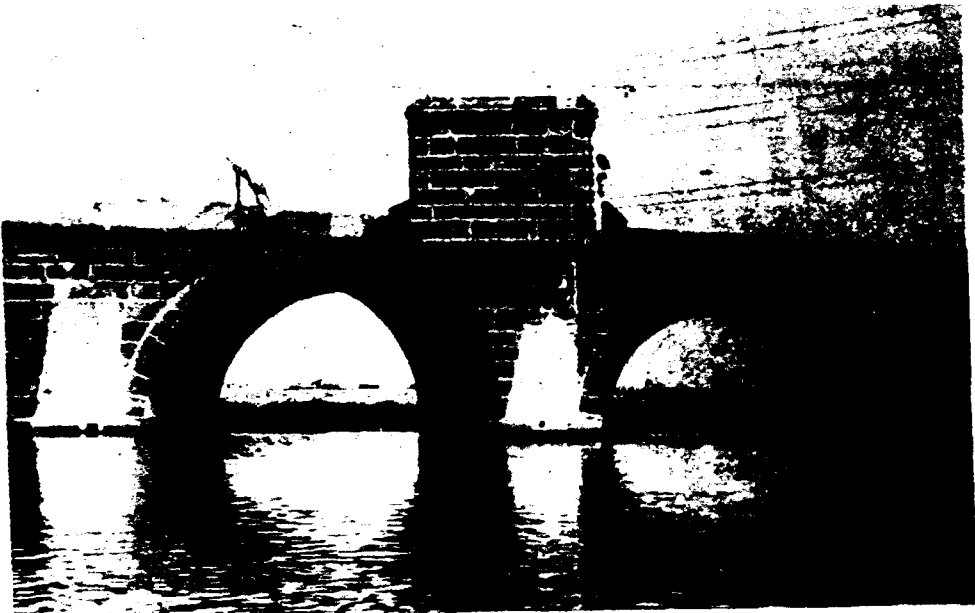

Foto No 2: Büyükçekmece Köprüsü Bir Bölümü (Bkz Tablo, Menzil No:1)

İSTANBUL-BELGRAD ARASI MİMAR SINAN DÖNEMİ MENZİL YAPILARI

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
1	1	SOKOLLU MEHMET PAŞA MESCİDİ (21b) (2bc) (21d) Köprü Başı Mescidi (28)	BÜYÜKÇEK-MECE Haslar Kazası(26c), Büyükçekmece Köprüsüne yakın(2).	1563 (2) 1531 (kitabesi) Bitiş Tarihi 1557, H. 975(7).	Minaresi mevcut, mescid yenilenmiş.	1 2	4	"Büyükçekmece'de köprü kurbündeki mescid" (12c) "Büyükçekmece'de merhum Mehmet Paşa Mescidi" (12d). Sokollu Mehmet Paşa'nın Edirne'deki vakfına dair H.976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defterinde Sokollu'ya ait vakfiye kaydında "Havâss-i Kostantınye'de derya kenarında Büyükçekmece nâm kasabada bir mescid bina etiler"(14) denmektedir. Sokollu Vakfiyesinde dükkânlara yakın mescidden bahsedilmiştir(Bkz. Dükkânlar sıra no:4) (26c). Kervansaray'a karşı avlu içinde çarpık konumdaki mescid, klasik çizgilerini kaybetmiştir. Minaresi yapıdan ayrı olup açık bir minber görünümündedir. Minareye 11 basamakla çıkılmaktadır(Bkz.Foto 4)
1	2	SULTAN SÜLEYMAN KERVANSARAYI (21b) (21c) (21d) Kurşunlu Han(28).	BÜYÜKÇEK-MECE	1566(2) 1566-1567, H. 975(4).	Mevcut, yeni bir işlevle restore edilmiştir.	1 2	1 4	"Merhum Sultan Süleyman'nın Büyükçekmece kurbünde bina eylediği kervansaray" (21c) (21d). Sokollu Vakfiyesinde "Kervansaray-ı cedide muttasıl 3 hab dükkân" (26c) olarak bahsi geçer (Bkz. sıra no: 4). Daha önceleri de bazı dönemlerde restorasyona tabi tutulduğu anlaşılan yapının giriş bölümü muhdes olup ana-yapı sağlam durumdadır. Çatısı ahşap beşik çatıdır. Üçgen alınlıklı, orijinal ajurlu pencerelere sahip bir cephesi bugün imitasyon ögeleriyle olabildiğince Sinan dönemi çizgilerini sergilemektedir. Bu tipte karvansarayların gelişmiş örneklerine 16. yüzyıl Osmanlı mimarisinde rastlamak mümkündür (Edirne Ekmekçiöğlu Ahmet Paşa Kervansarayı, Harmanlı Siyavuş Paşa Kervansarayı gibi).

1	3	HAMAM	BÜYÜKÇEKMECE	1563(2) tarihli mescitle yapılmış olması muhtemel.	mevcut değil.		Sokollu Vakfiyesinde: "Büyükçekmece'de hamamcılar sakin olması için bina ettikleri menzildir ki." (26c) demektir. Buna göre dükkânlar yapılırken hamam da vardır (Bkz. sıra no:4) Eski Belediye Planlarında'nın temin edilen hamam planı, vazilet planına işlenmiş olup, bugün halen inşaatı devam eden kubbeli hamamın Sinan mimarîsi ile alâkası yoktur (Bkz. Şekil No:2)
1	4	SOKOLLU MEHMET PAŞA ÇARŞISI DÜKKANLARI	BÜYÜKÇEKMECE Kervansaray ve Mescid çevresinde(26c).	1563(2) tarihli mescidden sonra yapılmış olması muhtemel.	mevcut değil	11 2	Dükkânlar hududlarıyla vakfiyede şöyle zikredilmektedir: "...ve bir bölüğü dahi Büyükçekmece'de vaki olmuştur. Anlardan bazı dört bab birbirine muttasıl dükkânlar ki hududunun bir tarafı tarik-i amme bir tarafı mîrî çeşmeye muttasıl ve bir tarafı vâkîfi müşarünileyhin mevzi-i mezburda vaki olan mescidi şeriflerine ve bir tarafı dahi vâkîfi mumaileyhin orada vaki olan vakıf odalarına muttasıl ve biri dahi iki bab birbirine muttasıl evli odalarıdır, başka başka havluları vardır. İkisinin hududu bir taraftan elhac Hızır Binî Kasım milğine ve bir taraftan tarik-i amme ve bir taraftan mescidi mezbure ve bir taraftan dahi vâkîfi müşarünnileyh hazretlerinin vakıf furununa ve dükkânına müntehidir ve biri dahi bir bab dükkânla bir ekmekçi furunudur ki, hududu bir taraftan tarik-i amme ve bir taraftan mezbur mîrî çeşmeye ve bir taraftan mezbur Hızır Bin Kasım milğine ve bir taraftan dahi mezbur evli odalarına muttasıldır ve biri dahi mevzi-i mezburda vaki olan mîrî kârbansaray-ı cedide muttasıl üç bab dükkândır ki hududunun bir canibi deryaya ve iki tarafı tarik-i amme ve bir canibi kârbansaray-ı mezbure muttasıldır ve biri dahi iki babdükkândır ki Hacı Bayram Kârbansaray-ı demekle maruf kârbansaraya muttasıldır. İki canibi kârbansaray-ı mezbure ve iki tarafı tarik-i amme müntehidir ve biri dahi dekâkin-i mezbureyi muttasıl bina olunan fevkani ve tahtani yedi bab dükkândır. Vakıf-ı müşarünileyh hazretlerine intima ile şöhrat bulup tahdit ve tariften müstağni- dir ve biri dahi bir evdir

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
1	5	BÜYÜKÇEKMECE KÖPRÜSÜ (21c) (21d) Sultana Süleyman köprüsü	BÜYÜKÇEKMECE Büyükçekmece ile Mimar Sinan Köyünü birleştirmektedir (28).	H.975 Muharremi (1) 1567(2)(8).Kitabesi(28): "Hazret-i Sultan Süleyman kim ana, Şahrâh ola Sırat-ı müstakim . Başladı bu hayrı olmadın temâm, Kıldı azm-i sâ-yi cennat ü'n-nâim . Geldi anı zull-i Hak Sultan Selim, Etti tekmil oldu bir cisr-i azim . Dedi târihin Hıldâyî ol zaman, Yaptı âb üzere bu cisri şeh selâm". Ketebehu Derviş Muhammed	Mevcut.Halen restorasyon devam etmektedir. Kitabe 1970'lerde Karayolları tarafından onarılmıştır(28).	1 2	2	ki bir yer odasını ve bir furunu ve bir su kayusunu ve bir bahçeyi müştemildir. Hudud-u vakıf-ı müşarunileyhin vakfına ve bir canibi Hürrem Bey mülkine ve bir canibi Yorgi veledi Yuvan Mülkine ve bir canibi tarik-i amme müntehtir" (26c). Bugün bu mülk ve dükkânlardan eser yoktur. "Sultan Selim Han-ı Sani 975 Muharreminde Büyükçekmece Köprüsü hitabı mürabesesi ile İstanbul'dan Edirne tarafına hareket ve köprüden mürûr ettikte ahalisine bahşişler ihsan eyledi"(1), "Köprü tekdir filpa üzere, bazı gözleri sel alıp tekrar kılmıştır" (21 c)(21 d) 635.57 m. uzunluğunda 9.17 m. genişliğinde, inişli çıkışlı dört kısımdan oluşan köprünün yerinde bir başka köprü olduğu ve köprüye ait izlerin var olduğu bilinmektedir (28). İnşası sırasında büyük tulum-balarla gölün suyu çekilmiş iki üç insan boyundaki kazıkların arasına kurşun akıtılarak birleştirilmiştir(28). İstanbul-Edirne E5 Karayolu bu köprüye paralel olarak yapıldığından bugün köprü fazlaca kullanılmamaktadır. Halen Karayolları tarafından 1980'lerde başlatılmış olan restorasyon devam etmektedir.

1	6	SOKOLLU MEHMET PAŞA ÇEŞMESİ.	BÜYÜKÇEKMECE Mescid Yanı, Dizdariye Mahallesi Mimar Sinan Caddesi (28).	Kitabesi(28): "Kaçan bu çeşmesârı itti bina, Süleyman Han Sultân-ı muzaffer, Didi tarihin anın ehl-i tarik, Yine aktı cihâna âb-ı kevser. H. 974(1566).	Mevcut	1 2	4	Sokollu Vakfiyesinde "Miri Çeşme" (26 c) olarak adı geçer (Bkz. Dükkânlar sıra no:4). Kanunî Sultar Süleyman Zigetvar seferine çıkarken bu çeşmeyi köprüyle beraber Mimar Sinan'a yaptırmıştır(28). Üç sivri kemerden,klasik üslûbta köşe çeşmesi olarak oluşturulmuş çeşmenin orta kanadı daha büyük olup sülûs yazılı kitabeyi taşır.
2	1	SİLİVRİ CAMİİ(21c)	SİLİVRİ(21c)		Mevcut	1 3	-	"Cami-i şerif der Silivri" (12c).
2	2	SİLİVRİ CEDİD ALİ PAŞA CAMİİ(26a)	SİLİVRİ Akıvan Köyü(26a).		Tesbit edilemedi.	-	-	"Silivri kazası tevabünden Akıvan karyesinde bir cami ve mabed-i milnif" (26a).
2	3	SİLİVRİ KÖPRÜSÜ (21b) (21c) (21d)	SİLİVRİ Silivri Çayı Üzerinde (8).	H.975(1568)'de yapımına başlandı(8).	Mevcut. Mimar Dalgıç Ahmet tarafından 1605'te onarılmıştır (7). Son restorasyon yakın dönemde Kara Yolları Teşkilatı'nca gerçekleştirilmiş olup restorasyon esnasında küçük taşların kullanılmış olması yüzünden orijinal görünümü bozulmuştur.	1 3	3	"Silivri'de bina olunan köprü"(12c). "Yeniçeri ağasına hüküm ki, haliyâ Silivri'de yapılması ferman buyurulan köprünün mühimmatını taşıyıp Silivri'ye getirmek için bir kadirğa tayin olunup içine kifayet miktarı acemi oğlan konmak lazım olmağın buyurdum ki, zikr olunan kadirğa için ne nûktar acemi oğlanı lazım gelür ise tayin eyliyesin ki mezkûr kadirğaya koyup memur oldukları hizmete mübaşeret eyleyeler, Şevval 975"(8).332.88 m.boyunda, korkuluklar dahil 6.15 m. genişliğinde 32 gözlü köprünün bir özelliği kemer formlarının sivri kemer değıilde basık kemer olmasıdır.

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKLİ NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
3	1a	SULTAN SÜLEYMAN CAMİİ (21b) (2c) (21d) İmaret Camii (12)	ÇORLU	Kapısındaki kitabe-ye göre "Şah Süleyman-ı şahibü'l hayrai Hârif-i gayb güft târiheş Kıldı bu cami-i Şerifi bina Kad büniye ma'beden lihubbi Huda (Sene 928)(12)	Mevcut değil.	1	-	Evliya Çelebi'ye göre; "Yüksek kubbeli süslü avlulu, kible kapısı tarafında yan sofalı bir minareli aydınlık bir camidir. Kible kapısı üzerinde kitabesi vardır"(12).
3	1b	SULTAN SÜLEYMAN HAN MEDRESESİ (12b) ((12c)(12d)	ÇORLU	H.928(12)	Mevcut değil.	1	-	"Medrese-i Sultan Süleyman Han-ı Gazi der Çorlu" (21 c). "Çorlu'da merhum Sultan Süleyman Han Medresesi" (21 d)
3	1c	SULTAN SÜLEYMAN HAN İMARETİ(21b) (21c) (21d)	ÇORLU Süleymaniye Camii'nin Kuzeyinde idi(4).	H. 928(12)	Mevcut değil.	1	-	"Çorlu nam kasabada Sultan Süleyman Han İmaretii"(21c). "Çorlu'da Sultan Süleyman Han İmaretii"(21d). Değişen çevrenin tarihi yok etmesine bir örnek teşkil eden bu manzume yakın zamanda arsa spekülâörlerinin kurbanı olmuştur. Belediye binasının altında temel kalıntılarına rastlandığını söyleyenler vardır.
3	2	SOKOLLU MEHMET PAŞA KÖPRÜSÜ	ÇORLU/Marmaracık (4) E5'in 200m. Kuzeyinde		Dere yatağı kısmen dolmuştur.	1		Çorlu ile Marmaracık arasında E5 Karayolunda gözüken 5 kemerli köprü kısmen gömülmüş durumda(4).

4	1a	RÜSTEM PAŞA CAMİİ(12)	LÜLEBURGAZ-BÜYÜKKARİŞTİRAN(12)		Minare kaidesi ve temel duvarları orijinal, son senelerde cami yenilenmiş, (1986'da yapılan incelemede).	1 4 5	5	"Kuşun örtülü güzel bir cami"(6). H.951 tarihli Rüstem Paşa Vakfiye kaydında; "12 kere yüzbîn akçe ile Karıştıran'a hanlar tabhaneler yapıldıktan sonra kalan ile bir cami-i şerif ve hamam inşa oluna" (8). Camiye bitişik bir de çeşme vardır (6) (Bkz. sıra no 4/1 e).
4	1b	RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI (21c)(21d)(12)	LÜLEBURGAZ KARIŞTIRAN(21c)(21d)	1553(2) Kitabesi şöyledir(12); "Bir hayr-i âzîm eyleyip, ehl-i sefer için Vaz eyledi, bu han-ı safâhâneyi paşa Bir mevzi-izdibâ ve lâîf olduğu için bu Nazmî dedi târihini: Zi Mevzi-i ziba"	Mevcut değil, kalıntıları var.	1 4 5		"Karıştıran'da Rüstem Paşa Kervansarayı"(21c)(21d). H.951 tarihli Rüstem Paşa'nın İstanbul'dan getirilen Vakfiye kaydına göre: "12 kere 100000 akçe ile Karıştıran'da iki han ve karşuluklu iki tabhane ve vasıflı kimseler için müstakil tabhaneler bina oluna ve bunlardan da arta kalan Akçe ile cami-i şerif ve hamam inşa oluna"(14)
4	1c	RÜSTEM PAŞA HAMAMI	LÜLEBURGAZ KARIŞTIRAN		Mevcut değil.	1 4		H. 951 tarihli vakfiyede(Bkz. sıra no: 4/1b) belirtilmiş de yapıldığı tesbit edilememiştir.
4	1d	RÜSTEM PAŞA ÇARŞISI(12)	LÜLEBURGAZ KARIŞTIRAN(12)		Mevcut değil.	1 4		"10 dükkânı ve misafirhanesi vardır(12).
4	1e	RÜSTEM PAŞA ÇEŞMESİ	LÜLEBURGAZ KARIŞTIRAN (12).	Camiye bitişik olan çeşmenin üzerindeki kitabe şudur(12); "Aslı bu çeşmeden sordum dedi Selsebilin ayniyım ben pîr safâ Dedim anın için Revan târihini Çeşme-i âb-ı hayatı can feza"	Mevcut değil.	1 4		"Camiye bitişiktir"(12).

MENZİL	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GECİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
4	1f	RÜSTEM PAŞA SU YOLU	LÜLEBURGAZ KARIŞTIRAN		Kalıntıları var. Üç adet su terazi kulesi var.	1 4	7 8 9	Kaynaklarda tesbit edilememesine rağmen, yerinde yapılan incelemelerimize göre mevcut su terazisi kalıntıları bu manzumeye o dönemde su getirilmiş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.
4	1g	KOCA KÖPRÜ	LÜLEBURGAZ KARIŞTIRAN		Mevcut	1 4	6	Kaynaklarda bulunamamış olmasına rağmen halk arasında Mimar Sinan'ın yaptığı köprü olarak biliniyor.
5	1a	SOKOLLU MEHMET PAŞA CAMİİ(21b)(21c)(21d)	LÜLEBURGAZ Burgoz(21c). Birgos(14).	1569(2). H.978(1570)(27b).	Mevcut. H. 1255(1839)(27b) 1934(1)'de tamirler geçirmiş, Minaresi Bulgarlar tarafından yıkılmış ve tekrar yapılmıştır. Cami avlu kapısı üzerindeki 18 mısralık kitabeye göre 1839 (H.1255) yılında esaslı bir onarım görmüştür(4). Son olarak 1952-1968 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir restorasyon daha geçirmiştir(4).	1-6	10	<i>Cami-i şerif ve imaret ve medrese der Burgoz ez an mezbûr</i> "(21c), " <i>Burgoz'da merhum Mehmed Paşa Camii</i> "(21d). Sokollu Mehmet Paşa'nın Edirne vakfına dair H.976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defterinde bilgiler aynen şöyledir(14); " <i>İstanbul ile Edirne mâbeyninde...Birgos</i> (Lüleburgaz) <i>nâm bir şehr...vâki olmuştur... müşârünileyh vezir... şehr-i mezbûrun tâmir ve teksirine küllî iltifat buyurub evvelâ bir câmi... binâ itdiler... ve haremünde bir medrese... inşa itdiler... ve mahrûse-i İstanbul'da vâki olan medreselerinin ve bu medresenin müderrislerine ve danışmendlerine her fenden nice nefîs kitâblar vakf etmişlerdir ve câmi-i şerifin mihrâbı ardında... bir âli debistân binâ itdiler...câmi... mukabelesinde bir âli imâret...binâ itdiler... ve zikr olunan imâret... yedi bab enderûni ve latı baba birûnî âyi bâbhaneyi müştemil olduğundan mâada otuz iki ocaklı iki hanı... mâmur eylemişdir şehrî mezkûr kurbünde Büyük-Kaynarca (كوجك كينارج) Küçük Kaynarca (كوجك كينارج) nâm iki âri ayn... âb-ı hoşgûvarlarını bir yere cem'idüp... şehr getürüb bir mukdarın ol şehr... içre binâ itdikleri</i>

5	1b	SOKOLLU MEDRESESİ(21c)	LÜLEBURGAZ Burgoz(21c) Birgos(26c) Cami avlusunda	1569(2) H. 978(1570)(27b).	Mevcut. Mamur. 1952-1968 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ele al- ınmış, onarılmış- tır(4). Şadırvanı klasik özellikler- de olmayıp Ba- roktur. Fakat ne zaman bu şekli al- dığı kesin olarak bilinmemektedir.	1 6	<p><i>hamama ve bir miktarın câmii.. ile medrese... meyanında olan şadırvana... bahş idiler ve anda olan medreselerinin müderrisine ve mütevelliyeye ve hatibe... her birine hallü hâlince birer... ev binâ idüb anlara şart idiler ve bunlardan mâadâ Pâdişah hazretleri... İstanbul'dan Edirne ye gelüb gidiğe konmağçün bir saray-ı dil-ârâ binâ idiler...". Bir başka sayfada... şart buyurdular ki... "Edirne'deki hamam ve dekâkin ve oda ve menzil-i mezbûr han mutad olan üslûb' ve minvâl üzre isticâr ve istiğlâl olunup hasul olan gallâun meremmât - ı mühimmesinden sonra bâki kalanı kasaba-i Birgos'da bina ettikleri câmi mühimmatına ve medrese levazımına ve bina ettikleri dâr-ı tâlim mühimmatına ve câmi-i mezbur kurbünde bina ettikleri imâret ve misafirhane mesalihi ve mesarifi için vakf ve tescil edildi"(14). Muhteşem bir külliyein bu nadide camii de bir dönemde bilincere ya da bilinmeyerek tahrip edilmiş, klasik kalem işi süslemelerin üzerine bir badana geçilerek üzerine aslı ile alakası olmayan Barok, yepyeni bir tezyinat geçirilmiştir. Bugün bu süslemeler kaldırılarak altından çıkan klasik süslemelerin restorasyonu yapılmaktadır.</i></p> <p><i>"Cami-i Şerif ve İmaret ve medrese der Burgoz ez an mezbur"(21c). H. 976 tarihli Edirne Evkaf Defteri kayıtlarına göre (14); "Medresenin levazımı Edirne'deki 30 odalı Taşhan ve 37 odalı Kızılminare Mahallesi Hanından elde edilen gelirle karşılanır. Defterde ayrıca "Bergos" içre sâlifü'z-zikr camii-i şerifleri haremünde bir medrese-i şerife dahi bina edip tahsil-i ilmi-u şer'iyye ve tekmil-i funun-u asliyye ve feriyeye sadedinde olan anıme-i ehl-i ilme vakfettiler ve vâkıf-ı müşarünileyh hazretleri zikrolunan cevami-i şerifenin her birinde nice masahif-i lâtife vaz'edüp ahalisine vakfettiler ve zikr olunan medreselerin her birinde tutulup müderris ve danışmend ve mu'ed me-nafi-i ulûhiyyesiyle müntefid olmasıçün ala re'yi</i></p>
---	----	---------------------------	--	-------------------------------	--	--------	--

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
5	1c	SOKOLLU MEHMET PAŞA DARÜLTALİMİ(27 b)(27c) Sokollu Sıbyan Mektebi	LÜLEBURGAZ Burgoz(21c) Bergos(26c).	Muhtemelen Cami ile birlikte, H. 978(27b).	Mevcut Mamur	1 6	-	menyerahu nice kitaplar vakfettiler... Müderrislerin her birine de birer ev bina edip, ayrıca padişah için bir saray-ı dilarâ inşa ettiler" denmektedir. Altı sarnıç olup, çevresindeki çeşmeleri sökül müştür(27b). Çocuk kitaplığı olarak kullanılmaktadır.
5	1d	SOKOLLU MEHMET PAŞA İMARETİ(21b) (21c) (21d)	"	1569(2) 1569-1570, H.977(4).	Mevcut Değil.	1 6	-	"Cami-i şerif ve imaret ve medrese der Burgoz ez an mezbur"; "Kasaba-i Burgoz'da merhum Veziri a'zam Mehmet Paşa İmaretini" (21 c) (21 d). Edirne'de 30 oda, Taşhan ve Kızılminare Mahallesiindeki 37 odalı hanın geliriyle masrafı karşılanmak üzere düşünülmüş bu imaretin "Yedi bab enderûni ve altı bâb birûni altı tâbhâneyi müstemil olduğundan mâada 32 ocaklı iki hanı vardı" (14). H.944 tarihli vakfiyesinde ise (26c); "İmaret-i amirenin iç tabhânesine ve haremine ve âbhânesine yevmi 4 akçe ile bir ferraş nasb oluna ve taşrada bulunan tâbhanelerine ve haremine dahi 4 akçe ile bir ferraş nasboluna ve zikr olunan taşra tabhanelerinin abhanelerine yevmi iki akçe ile müstakil bir ferraş daha nasboluna ve matbahın ve fırınının halavına... imarete muttasıl olan mezbur 2 kervansarayı dahi.
5	1e	SOKOLLU MEHMET PAŞA KERVANSARAYI	LÜLEBURGAZ Burgoz(21d) Bergos(26c)	1569(2) H.977(1569)(27b) Kitabesi(27b): "Bu	Tamamı mevcut değil. Arasta arkasına rastlayan	1 6	11	"Burgoz'da Mehmet Paşa Kârbansarayı"(21d). H 976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defterine göre "Misafirlerine mesâlihi ve mesârifi Edirne'deki

		(21d) ve HANLARI		<i>kervansaraya gelen oldu hep revan, (sene 977).</i>	<i>kervansaraya ait ocakların bazıları tahrip olmuş bir biçimde ayakta- dır.</i>		<i>hanların gelirinden artakalan ile karşılanacaktır... 32 ocaklı handır"(14). H. 944 tarihli Vakfiyesine göre (26c): "Mütevelli süknâsı için mahruse-i mezburede imaret kurbünde bir menzil bina ettiler ki menzil-i mezbur bir kule-i azimeyi ve iki evi ve mathahı ve taşrasında iki odayı ve bir ahuru ve derunu birunu havluları ve kenifleri ve mâ-i câriye ve su kuyusunu muhtevidir. Ve medrese-i mezburede müderris olan- lar süknasıyçün cami-i mezbur kurbünde bir menzil dahi bina ettiler ki menzil-i mezbur birbirine karşı ortası sofalı iki evi ve bir çardağı ve kileri ve furunu ve bahçeyi ve taşrada bir hab odayı ve iki at ahurunu ve iki âbhâneyi ve muhavvatayı muhtevidir ve zikr olunan cami-i şeriflerinde imam olanlar sakın olmağçün yine cami-i mezbur kurbünde ortası sofalı iki evi ve birunu bir odayı ve ahuru ve furunu ve kileri ve bahçeyi ve iki hab kenifi ve muhavvatayı müştemil bir menzil bina ettiler ve cami-i mezburda hatip olanlar süknasıyçün yine cami-i mezbur kurbünde birbirine mukabil ortası sofalı iki evi ve bir selâmilği ve bir ahuru ve furunu ve sikayeyi ettiler ve cami-i merkume karib bir örtü altında 4 ev bina ettiler ve her evin müstakil havluları ve ortalarında selamlıkları ve âbhaneleri ve müşterek su kuyuları ve zikrolunan şehirde olan binalarına meremmetçi olanlar sakın olmağçün şehir-i mezbur içre eski mahallede bir havlı içre 2 ev bina ettiler ki müstakil âbhaneleri ve müşterek kuyuları vardır" devamı (Bkz. Hamam, sıra no: 5/1 f).</i>
5	II	SOKOLLU MEHMET PAŞA HAMAMI.	LÜLEBURGAZ 1569(2). Burgoz (21d) Bergos (26c).		Mevcut, bir kub- besi yıkılmış.	1 6	12 "ve biri dahi zikr olunan cami-i şerifin solunda medrese-i mezkure yanında yol aşurusunda vaki olan çifte hamamdır ve biri dahi hamam-ı mezbur kurbünde bina olunan şir-i rüganhanedir ve biri dahi mezkûr şir-i rüganhane yanında vaki serhanedir ve biri dahi hamam-ı mezbur civarında vaki olan bezirhanedir" (26c)

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
5	1g	SOKOLLU MEHMET PAŞA ÇARŞISI VE DÜKKÂNLAR	LÜLEBURGAZ Bergos(26c).	H. 977(1569)(27b)	Mevcut olan kısmı az, dua kubbe-si ve kervansaray girişi ve bir kısım dükkânlar ayakta-dır. Eski İstanbul yolu çarşı içinden geçmekteyken bu-gün E5 Karayolu külliyesinin dışın-dan geçer.	1 6	11	H. 944 tarihli vakfiyeden: "Mahruse-i mezburede vaki olan mahmülkühut milk pazar yeridir ve biri dahi kurşun örtülü kargir binadır. Elli üç bab dükkândır. Dekâkin-i mezburenin altısı medrese-i mezburenin sağ canibinde altısı sol canibinde vaki olmuştur. 18'i mezbur kârbansaraya muttasıl 12'si âti'z-zikr imam evi ile müezzin evlerine muttasıldır ve 11'i dahi hamam etrafında vaki olmuştur ve biri dahi zikrolunan cami-i şerifin solunda medrese-i mezkûre yanında yol aşurusunda vaki olan çifte hamamdır ve biri dahi hamam-ı mezbur kurbünde bina olunan şir-i ruganhanedir ve biri dahi mezkûr şir-i ruganhanedir yanında vaki serhanedir ve biri dahi hamamu mezkur civarında vaki olan bezirhanedir ve biri dahi yine mahruse-i mezburede köprü başında bir sakf altında vaki olan şem-hane ve sabunhane ve üç bab debbağhanedir ve biri dahi hamam-ı mezbur kurbünde otluk anbarı demekle milk arz-ı haliyedir"(26 c).
5	1k	SOKOLLU MEHMET PAŞA KÖPRÜSÜ(21c) (21b).	LÜLEBURGAZ (Ergene Nehri'nin bir kolu olan Lüleburgaz Çayı üzerinde)(8).	H. 973(1565)(8). H.977(1569)(27b).	Mevcut, Bazı ke-merleri kapanmış, geçirdiği restoras-yonlarda değişik-liğe uğramış.	1 6	13	Köprü'nün kitabesi yoktur, fakat kervansaray kapısı üzerinde Hasan Çelebi'nin hattıyla yazılmış şu tarih vardır. "Bu kârbansaraya gelen oldu hep revan(sene 977)" Köprü'nün inşa tarihi olarak bu kabul edilebilir(27b).
5	1L	SARAY-I DİLÂRÂ(14)	LÜLEBURGAZ (14)	H. 975(1).	Mevcut değil.	1 6	-	II. Selim'in İstanbul'dan Edirne'ye giderken dinlenmesi için yapıldı(14). Bugün, kaymakamlık binasının bulunduğu alanda 1950 li yıllarda ahşap bir köşk olduğunu hatırlayanlar var.

5	1m	SOKOLLU SU YOLU(14)(26c)	LÜLEBURGAZ (Küçük Kaynarca ve Büyük Kaynarca Çaylarından)(14) (26c).	Külliyeinin oluşumu dahilinde hemen yapıldığı düşünülürse.. H.970'lerde.	Mevcut	1 6	Vakfiyede ayrıntılarıyla şöyle açıklanmaktadır(26c): <i>"Bergos kurbünde Küçük Kaynarca ve Büyük Kaynarca nam pınarlar ki, her birinin âb-ı hoşgüvarı gülzar-ı dehre ziyet ve zeyn ve hubab-ı namdarı ab-ı hayata kurretü'l-ayndır. Mezkûr pınarların suyun bir yere cem edüp bir vasi' mecra bina edüp mecra-yı mezbur orada vaki olan kemeri mecre peykere gelince 520 arşındır ve kemer üstün 40 arşındır ve kemerden şehir ucunda muallimhane civarında bina olunan su terazisine gelince 5700 arşındır ki zikrolunan su mezkûr teraziye gldikten sonra bir miktarın hamam-ı âti'z-zikre ve bir miktarın dahi mezkûreami-i dil-güşâyla medrese-i pür sefa meyânında olan şadırvana ve bir miktarın dahi mihrab ardında olan havz-ı müstetaba ve bir miktarın dahi mezkûr imaret-i amire-i bedi'atü'l-bünyân içre olan şadırvan-ı safvet-aşiyane getirilip icra etiklerinde üstünde her taraf revan olan simin-i hubab ol derinnam içre olan ülü'l-elbâba (ve yutafü aleyhim bianiyetin min fiddatin ve akvab) mana-yı şerifin işrab eyler ve bir miktarın dahi medrese-i muzkurenin tâbhanelerine bahşettiler ve zikr olunan miyâhın ayağına mecrâ olmağçün eski çarşı içinde mürrür edip köprü altına varınca bin zira bin kâriz bina edip vakf ettiler ve şehir-i mezburda köprü başında bina ettikleri âti'z-zikr mumhane ve sabunhane ve debbağhanede iki sikaye vaz ettiler.</i>
6	1a	CEDİD ALİ PAŞA CAMİİ SEMİZ ALİ PAŞA CAMİİ (21b)(21c)(21d).	BABAESKİ Babaeskisi (21c) Baba-yı Atik.	H. 982(1574)(14) 1561-1564(2) H.962(1555)(27b).	M e v c u t H. 1126 (11) H. 1248 (27b) H.1308(25)(1) 1934(20). 1832, H.1248(4) ve son olarak 1986-1988 tarihleri arasında; dış cephe taş temizliği kubbe kasnağı horasan	1 7 15 14	<i>Cami-i Şerif-i Ali Paşa Veziri a'zam der Babaeskisi"</i> (21c) <i>"Babaeskisinde merhum Ali Paşa Camii"</i> (21d). H.973 tarihli Cedid Ali Paşa Vakfiyesinde Babaeski'deki yapılardan bahsedilmemektedir(16a). Buna mukabil H.982 tarihli Edirne Muhasebe evrakında (bkz. sıra no : 6 / 1 c) : Ali Paşa'nın ölümünden sonra kiralari toplamakla görevli Kasım Bey tarafından Mimar Sinan'a yaptırıldığı belirtilmektedir (14). Evliya Çelebi (12) çevresinde medrese ve imaret ve dükkanlar

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
6	1b	CEDİD ALİ PAŞA MEDRESESİ (21b)(21c)(21d)	BABAESKİ Babaeskisi(21) Baba-yı Atik(11)	H 982(14).	harç değiştirilmesi avlu duvarına harpuşa yapılması içte kalem işi dekorasyonun raspa edilip klasik dekorasyonun yeniden yapılması işleri tamamlanmıştır.	1 7	14 15	<i>bunlar hem Ali Paşa'nın hayrındır'' diyerek külliyei açıklamaktadır. H. 1126 tarihli Baba-yı Atik Kadısı'na yazılan hükümden (Bkz. sıra no: 6/1d) caminin hamamla birlikte onarım geçirdiği anlaşılmaktadır(11). Minaresi 1912'de yıkılmış sonra yeniden yapılmıştır(27b). Medrese cami avlusunda iken çeşitli müdahalelerle yok edilmiş odalara ait kapılar pencereye dönüştürülerek cami avlu duvarı oluşturulmuş olması muhtemeldir(Bkz. sıra no 6/1b). 1832, H.1248 tarihli tamir kitabesinden II. Mahmut döneminde bir restorasyon geçirdiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde yapıldığı düşünülen Barok iç tezyinat 1987 restorasyonunda kaldırılarak alt kısımlardan çıkarılan klasik dekorasyon restore edilmiştir. Son cemaat mahalli iç kubbe Baroklarına dokunulmamıştır.</i>
6	1c	CEDİD ALİ PAŞA	BABAESKİ Babaeskisi	H.982(14).	Mevcut değil, yeri tesbit edilemedi.	1		<i>"Medrese - i Ali Paşa der Babaeskisi". (21 c), "Babaeskisinde merhum Ali Paşa Medresesi"(21d). H. 982 tarihli muhasebe evrakında(14)(Bkz. sıra no 6/1c) adı geçer. Evliya Çelebinin beyanında da vardır(Bkz.6/1b). Yerinde yaptığımız analitik röleve alma çalışmaları sırasında cami avlusu etrafında olması gereken medrese odalarının avluya bakan kapıları ve taşıyıcı duvarlarının ayakta olduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız. Burada medrese odaları yıkıldıktan sonra kapılar pencereye çevrilerek cami avlu duvarı oluşturulmuş olmalıdır. Çünkü medrese revaklarını taşıyan kemerlerin başlangıçları bahsi geçen duvar üzerinde kısmen mevcuttur.</i>
		CEDİD ALİ PAŞA	BABAESKİ Babaeskisi	H.982(14).	Mevcut değil, yeri tesbit edilemedi.	1		<i>Cedid Ali Paşa'nın H.982 tarihli muhasebe evrakı aynen şöyledir(14);</i>

		KERVANSARAYI				<p>د عاھسبة مفردات اجهلاء حمام جدید و کاروان سرای جدید و سایر دکاکین در نفس قضاء بابا اسکسی اوقاف مرجوم و منظور سید و شهید صاحب الخیرات وزیر اعظم علی پاشا توراھ مرقد بمرقة باسم يك جابى عن شرة محرم الحرام</p> <p>(Muhasebe-i müfredat icarha-yı hamam-ı cedit ve kârbansaray-ı cedit ve sair dekâkin(dükkânlar)der nefs-i kaza-i Babaeskisi Evkaf-ı merhum ve mağfur seyyid ve şehid sahibû'l-hayrat Veziriazam Ali Paşa nevverallahu merkadehu bi marifeti Kasım bey cabi...)</p>	
6	1d	CEDİD ALI PAŞA HAMAMI	BABAESKİ Babaeskisi	H.982(11) camiden 25 gün önce bitmiştir. (Bkz. açıklama ve notlar).	Mevcut kullanılır. H.1126 tarihinde onarım gör- müştü(11). H.1126 tarihli belgede bahsi geçen kazan bugün sağlam du- rumdadır. Külha- nı halen işler du- rumda olan ha- mamın tek soru- nu iyi drene edil- memiş bir mevki- de oluşundan ö- törü aşırı yağmur- larda su baskınına uğramasıdır.	1 7	<p>H.982 tarihli muhasebe evrakından Kasım Bey marifetiyle yapıldığı anlaşılmaktadır (bkz.6/1 c) H.1126 tarihli hüküm, tarih ve onarımına açıklık getirmekte olup aynen şöyledir (11); "Baba-yı Atik Kadısına hüküm ki, Südde-i saadetime mektup gönderip Baba-yı Atik kasabasında vaki' ülema ve sülleha ve einme ve huteba ve sairleri büsrihim meclis-i şer'e varup sadrazam nezaretinde olan evkaftan Ali Paşa-yı Cedit'in Kasaba-ı mezburede bina eylediği cami-i şerif mürur-ı eyyam ile harabe müşrif olup ve 25 gün mukaddem(önce) hamamın dahi kazganı delinip ol dahi harap olup ziyadesiyle her biri ücret çekmesiyle vâki' hal-i arz ve derûn-i arzda vezâif-i baba-yı Atik ahailerinin mufassal mazharları olmakla vakf-ı mezburun mütevellî ve mürtezikaları cami-i mezkûr ve hamam-ı mezburun ta'mirine râziler olup fukara-yı hanefiye... deyu tasrih etmeleriyle kasaba-i mezburede olan cami-i şerif ve hamamın ta'miri galle-i vakıftan şer'an lâzumdur. Mütevellî-i şer'le keşif ve galle-i vakıftan ta'mir için evkaf-ı merhume müfettişi Mevlana Ahmet zide ilmehu i'lam etmekle müşarünileyhin i'lâm-ı mucibince şer'le keşif ve galle-i Vakıftan ta'mir için yazılmıştır. Evahir-i C evvel 1126". Bugün dış mimarî öğeleri silinmiş bu hamamın mevcut orijinal sıcaklık mekânı iç dekorasyonun kemer form ve işçiliği ile Sinan eseri olduğunu ispatlamaktadır. Merkezî Sıcaklık ve ona</p>

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
6	1c	CEDİD ALİ PAŞA DÜKKÂNLARI (14)	BABAESKİ	H.982(14) ayrıntılı bilgi için (Bkz. Sıra no: 6/1c).	Mevcut değil. Halk 1 arasında medrese odalarına yakın dükkanlar olduğunu hatırlayanlar var.			bitişik külhan kısmı klasik devir Osmanlı Hamamlarından seçkin bir örnektir. Bugünlerde yakınında inşa edilen yeni Belediye Sarayı inşaatı hamamı tehdit etmektedir. Ayrıntılı bilgi için: (Bkz. Sıra No 6/1b,1c,1d) Dükkanların kesin yerleri ve sayıları tesbit edilememiştir.
7	1a	SOKOLLU MEHMET PAŞA CAMİİ KASIM PAŞA CAMİİ (21 c) (21 b) (21d)	HAFSA(21)	H.984(1) 1576(2) kitabesi(14); "Göricek (Azmi) duâ idüb didi tarihi. Bu binayı eyleye Allah baki istü var (H.984).	Mevcut. H.1165 zelzelesinde yıkılmış olan minare yenilenmişse de son cemaat yeri tekrar yapılmamıştır. Medrese odalarının cami avlusu etrafında olması o dönem Osmanlı Mimarisi için uygun bir varsayımdır.	1 8	17 18	"Cami-i Şerif-i Kasım Paşa Veled-i Mehmet Paşa el-mezbur der Hafsa"(21c). "Hafsa Nam Kasabada Mehmet Paşa oğlu Kasım Paşa ruhu için cami-i şerif"(21d). "Muslukları sıcak suludur"(12). Sokollu Vakfiyesinde (26c); "Mahruse-i Edirne kurbünde Hafsa Nam kasabada kendi ferzend-i ercümend ve çiğerköşe-i dilpesendleri olan merhum ve mağfurun leh Kasım Paşa Hazretlerinin ruh-ı pürfütuhları için bina ettikleri cami-i lâmi ve imaret-i amire müstegallatının mahsul-ü masarifine vefa etmedikte evkafının mahsulunden tekmil oluna" ibaresi yazılıdır.
7	1b	KASIM PAŞA MEDRESESİ	HAFSA. HAFSA	H.984(1).	Mevcut Değil H.1165'te zelzele geçirmiştir.	1 8		Evliya Çelebi "Hafsa'da caminin tekke ve medresesi var" (12)demektedir. "1 mektep"(1) den Ahmet Badi Efendi'de bahseder.

7	1c	SOKOLLU MEHMET PAŞA İMARETİ KASIMPAŞA İMARETİ (21b) (21c) (21d)	HAFSA(21) Havsa(4)	H.984(1) 1576(2)	H.1165'teki zelzelede tahrip olmuş(1). Mevcut değildir.	1 8	-	"Hafsa'da mezburun oğlu Kasım Paşa İmaretî"(21c). Evliya Çelebi: "Bir aş evi var Bugüne kadar bütün misafirlere sabah akşamı mutbağından her ocak başına bir bakır sini ile birer sahan pilav, yahni, bir tas çorba beş ekmek ve yağ mumlu şamdan verip müslüman ya da olmayan bey ve fukaraya ay ve sene nimetleri boldur. Hayvan başına bir yem verilir. Bu hizmet için vakıf tarafından tayin edilmiş adamlar vardır"(12)demektedir. İmaret'in Hamama yakın olması muhtemeldir.
7	1d	SOKOLLU MEHMET PAŞA KERVANSARAYI (21b)(21d)	HAFSA(21) Havsa(4).	H.984(1)	Mevcut değil, kervansarayın bir duvarı cami avlusunda çarpık bir konumda ve taşınmış olduğu izlenimi uyandırır bir vaziyettir.	1 8	-	"Hafsa'da Mehmet Paşa Kervansarayı"(21d), H.976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defterinde (14), "Merhum Kurt Kasım Paşa'dan ırs-i şerî ile intikal eden mâl-i haktan mahrûse-i Edirne civarında Hafsa Nam Kasaba'da merhum ruhu için birbirine karşı iki âli han mabeynlerinde bir mescid bina idüb, sular getirüb ol hanlara konup âsude olan gurebâ ve mesâkin misâfirî ne taamlar virilür"(14). Evliya Çelebi ise bu yapıları şöyle anlatmaktadır(12); "Caminin dışında geniş avlulu büyük ahırlı bir büyük han vardır, beş bin katır, deve ve at alır cadenin sağında ve solunda üç yüz adet dükkan çarşı içinde hamam vardır. Tekke ve medresesi mamurdur. Bir aşevi var... musluklarında kışın sıcak su vardır" (12)
7	1c	SOKOLLU MEHMET PAŞA HAMAMI. MİRİMİRAN KASIM PAŞA HAMAMI (21)	HAFSA(21) Havsa(4).	H.985(13) 1576(2) H.984(4)	M e v c u t . H.1165'te zelzele geçirmiş(1). Harap durumda.	1 8	20	"Hafsa Nam Kasaba'da Mirimiran Kasım Paşa Hamamı"(21a), "Hafsa Nam Kasaba'da Mehmet Oğlu Kasım Paşa Hamamı"(21d). Çifte hamamdır(13). Evliya Çelebi(12)"Çarşı içinde güzel bir hamam vardır ki kapısından camekânına taş merdivenlerle çıkılır. Büyük camekânlı, birçok halvetli suyu ve havası güzel beğenilir bir hamamdır" demektedir. Sedat Çetintaş'ın 1934 tarihli tetkik raporunda(20); Anbar olarak kullanılan yapı tehlikeli çatlaklar ihtiva etmektedir.

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
7	1f	SOKOLLU ÇARŞISI KASIM PAŞA ÇARŞISI	HAVSA	H.984(1)	Dua Kubbesi mevcut. Havsa ilçesinde cami duvarına bitişik birkaç dükkânından başka yerlerinde iz yoktur, fakat Camiye yakın çarpık konumdaki duvarın dükkânlara ait olması muhtemeldir. (Bkz. rölöve ve restitüsyon projesi).	1 8	18 17	Ahmed Badi Efendi, "Bir bab cami-i Şerif-i Kehir, çifte han 1 bab hamam ve imaret ve mektep ve birçok kârgir dekâkin (dükkânlar) inşa edilerek kasaba şekline sokulmuşsa da 1165 zelzelesinde cami kubbesi kısmen ve hanlerle dükkânlar gereği gibi harab olmuş ve bade tamirine ihtimam edilmeyerek bırakılmıştı" (1) demektedir. Rölövelerde cami avlusunda çarpık konumda duran ocak ve nişi 8 modülü ihtiva eden duvar kalıntısı analiz edildiğinde bu duvarların buraya nakledilmiş olduğu kolayca anlaşılır. Biz bir restitüsyon çalışması yaparak bu çarpık konumdaki 8 modülü dua kubbесinin sağ tarafına yerleştirdik ve buraya tamı tamına uyduğunu gördük, fakat yazılı bir kaynakta konu ile ilgili belge bulamadık.
7	1g	SOKOLLU KÖPRÜSÜ	HAVSA		Mevcut.	1		Yapılış tarihi kesin olarak tesbit edilememekle beraber külliyyeye ait olarak düşünülebilir. Bir kaynağa tesadüf edilmemiştir.
8	1a	SELİMİYE CAMİİ. SULTAN SELİM HAN (21c)	EDİRNE	H.982(20)(1) 1574-1575(4) 1567-1574(16) 1569-1575(23).	Mevcut, mamur Birçok dönemde minaresi yıkılmış yeniden yapılmış ve kalem işleri yenilenmiştir. En son 1987'de tamamlanan onarımda da klasik süslemeler ortaya çıkarılarak onlar restore edilmiştir.	1 9 10	21 22	"Merhum Sultan Selim Han Camii" (21 d), Sinan şair Sâi'ye hikâye ettiği risalede (21 c) Direksiz künbedin altında elhak Ayasofiyeye gibi kubbe asla olubdur, kubbesi andan muazzam" diyerek Ayasofya'dan büyük bir kubbe uyguladığını açıklamıştır. Ayrıca Tuhfetül Mi'marin'de "Cami-i Şerif-i sultan Selim Han der Edirne-Medrese, 1, Darülkurra 1, Mektep 1,"(21c) diyerek külliyyeyi oluşturan diğer yapıları açıklamaktadır. Plan ve detayda başarılı olduğu en muhteşem eseridir.

8	1b	SELİMİYE MEDRESESİ	EDİRNE Selimiye Camii Taş odalar tarafı (20).	H.982(20) H.980, 1572-1573(4)	Mevcut, mamur. 1954'ten sonra e- saslı onarım ge- çirdi(4).	1 9 10	21 22	" <i>Altınışlı Medrese</i> " (13),(15). " <i>Medrese-i sultan Se- lim-i Sani Der Edirne</i> " (21c), " <i>Edirne'de merhum Sultan Selim-i Sani Medresesi</i> " (21 d). Halen Eski Escrler Müzesidir.
8	1c	SELİMİYE DARULKURRASİ (21c)	EDİRNE Selimiye camii, Arasta tarafı.	H.982 (20)	Mevcut, mamur.	1 9 10	21 22	" <i>Darülkurra-i Sultan Selim Han-ı Gazi der Edirne</i> " (21 c), Hibri döneminde Edirne'de 3 darulkurra vardı ve en önemlisi bu idi (13), (15).
8	1d	SULTAN SELİM MEKTEBİ (12c) Sultan Selim (Selimiye) Darulkurra (4)	Edirne Arasta içinde	H. 982 (20) 1590 (4)	Mevcut İl Halk Kütüpha- nesi tarafından kullanılmakta	1 9 10	21 22	Önceleri müstakil duran bu yapı III. Murat zamanında Arasta oluşturulurken dükkânlar arasında kalmıştır. Mimar Davut tarafından yapılmış olma ihtimali var (4).
8	1e	SELİMİYE ÇARŞISI	EDİRNE Seli- miye Arastası Cami tarafı dükkânları	H. 982 (20) camiyle beraber yapılmış olması muhtemeldir.	Mevcut III. Murat zamanında karşı sıra dükkânlar ilave edilerek arasta oluştu.	1 9 10	21 22	Sinan'ın yaptığı dükkânlar Camiye yakın olan dükkânlar olup, simetrik dükkânlar III. Murat Döneminde Mimar Davut tarafından ilave edilmiş ve Arasta oluşturulmuştur. Orijinal dükkânların saçaklarını taşıyan eli böğründelerin izleri halen duvar üzerinde mevcuttur.
8	2a	SEMİZ ALİ PAŞA MESCİDİ	EDİRNE Direk Çarşısı Ali Paşa Camii Sokak (1) Yeni Çarşı Kapuları İkinci ler kapusu önünde (26 a).	H. 976 (1)	Mevcut değil	1 9 10	-	H. 976 tarihli Edirne Evkaf defterindeki kayıtlar şöyle (14); " <i>Ali Paşa Çarşısı Ekinciler Kapısı canibinde bina olunan mescidin imamuna yevmi 2 şer akçe verile</i> ". Cedid Ali Paşa'nın H. 973 tarihli Vakfiyesine göre (26a); Edirne'de biri mezbur Vakfın yaptırmış olduğu Yeni Çarşı kapularından Ekinciler Kapusu önünde ve diğeri oradaki tuzlu pınarın üstünde vaki 2 mescid-i şerif..." olarak açıklanan yapı 1941'de metre murabbai 20 kuruştan Ahmet Oğlu Ali Ertüfekçi'ye satılmıştır (20). Ahşap çatılıdır (1), Etrafındaki dükkânların hristiyan ahaliye geçmesinden sonra cemaati kalmamış zamanla bakımsızlıktan yıkılmıştır (1).

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
8	2b	SEMİZ ALİ PAŞA KERVANSARAYI (21d) VE ODALAR	EDİRNE Çarşı yakınında (21d)	1561-1565 (2)	Mevcut değil	1 9 10		<p>"Edirne'de Ali Paşa Çarşısı ve Kervansarayı (21d). H. 976 tarihli Muhasebe evrakında bahsi geçer (14) H. 973 tarihli Vakfiye kaydı için (Bkz. sıra no: 82c)</p> <p>"Edirne'de vaki bazı mezbur şehrin kal'ası divarına yeni açılan kapı dahilinde kâin tahtanî 25 hücre ve 211 dükkânı ve dolab namıyla maruf 4 mevzii ve yeşhun namıyla maruf 2 mevzii muhtevl bulunan yeni çarşının tamam olup bunların hepsi mahallindeki şöretine bîaen tahdiden müstağnidir. Mezkûr kale dahilinde vaki biri zaim odası, 2. si bekçi ve piyadeler odası, 3. sù habishane namıyla maruf 3 odanın tamamı olup mezkûr kal'a ile ve Divane Yusuf Vakfı ile tarik-i âmî ile mahduddur.. Kal'a haricinde ve çarşı dükkânlarının karşısında vaki büyük bir menzil ve bir ahur ve üç dükkân ve boş bir arsa tamamı olup 2 taraftan kal'a ile ve tarik-i âmî ile mahduddur, ve mezbur çarşının bazı arsalarile mezkûr menziller ve mezkûr dükkânlar için muhtelif vakıflara her sene 11784 Osmanlı Dirhemi muttasıldır.</p> <p>H. 976 tarihli Edirne Evkaf Desterinde Çarşı ayrıntılarıyla şöyle açıklanmaktadır (14):</p> <p>«وقف مرحوم علی پاشا واقف مزبور بر موجب وثیقه مرحومه آرزیده وقف اتدوی اولیاق بوردردیگ ذکر اولتور</p> <p>سوق جدیدیگ مشتمل بکری بیس تختای حجره و ایکی بوز اون بر دکالانک بضیسی قلہ جدارنه اجلرز باب جدید داخلنده در و دولاب دیکته مروف مواضع ازمه و پیشون دیکته مواضع خاناه 3 باب در داخل قلہ برسی بت زعبه و برسی بت عسی و برسی بت عسی خانہ دیکته مروف در ... منزل کبیر و اصطلیل و دکالین تکه و ازض خالیه در خارج قلہ مزبوره در مقابلہ دکالین سوق المزبور محدود قلہ از جانبین و بطریق تام سوق مزبوره در و منازل مسلوزه در و دکالین مذکورهدن اوتوری ییلده اون بر بیک بدی بوز سکسن درت ابجه مقاطعه برلرش</p>
8	2c	SEMİZ ALİ PAŞA ÇARŞISI	EDİRNE	1569(2) Kitabesi: "Asaf-ı azamı Ali Paşa-yı has Yaptı çün bir çarşı- yı bi-bedel Tiği'ye tarihin eylerse sülâl Suk-ı ra'nayı Ali Paşaya gel" H: 976-1569	Mevcut. 1958'de zelzelede yıkılan orta tonoz ve bazı dükkânlar yenilenmiştir.. Halen Edirnenin en Turistik çarşısıdır. 1940'lı yılların başına kadar harap olan bu yapı II. Dünya Savaşından sonra yenilenecek işler duruma getirilmiştir (4).	1 9 10	31 32 33	

8	3a	SOKOLLU MEHMET PAŞA HAMAMI (21a) (21d) ÜÇ ŞEREFELİ HAMAMI (13) Çifte Hamam (4)	EDİRNE Üç şerefeli Camii yakınında	H. 975 (24) 1568-1569, H. 976 (4).	Mevcut H. 1264'te yangın geçirmiş (1) Son olarak 1968'de soğukluk kısmı yola bırakılarak bu günkü şeklini almıştır. Halen Edirne'de kullanılan çok az hamamdan biridir.	1	35	<p>شرط واقف عمية اورنده اولان اولانك جاي سنه پوی دورت ایله اولو ... سوق مزورده واق اولان دکاکین ضبط ایدوب صباح وقتده لپورلی اچرب اعشام وقتده کیدیلر .. و اکتیپیلر لپوس جانیته بنا اولان مسجدک امانت و مؤذنه پوی ایکیشر ایله ورله و سوق مزورده جین ما وقتده بنا اولان مسجدک امانت پوی ایکي ایله ورله ... واقف مزور تیدیل و نییری فرح کنندا بن جیدالملیبه شرط ایلدوک ایلدن ...</p> <p><i>Sûk-ı cedid ki müştemil 25 tahtanî hücre 211 dükkânı dükkânı ki bazısı kal'a cidarına açılır. Bab-ı Cedid dahilindedir. Ve dolap demekle maruf mevazi-i erbat ve bişhûn mekle mevzûni haneha üç babdır. Dahil-i kal'a birisi beyt-i zaim ve birisi beyt-i ases ve birisi habishane demekle maruftur. Menzil-i kebir ve istabl ve dekâkin-i selase ve arz-i haliye (boş arazi), der haric-i kal'a-i mezbure, der Mukabele-i dekâkin Sûku'l-mezbur mahdud bi kal'a-i ez cânibeyn ve bi - tarik-i âmm-ı sûk-u mezbureden ve menazil-i mesfü- reden ve dekakin-i mezkureden ötürü yilda 11784 akçe mukataa yerlermiş Şarî Vâkıf mahmiye-i Edir- ne'de olan evkafın câbisine yevmî 4 akçe ola, sûk-i mezburede vaki olan dekâkin zapt idülp sabah vak- tinde kapıları açıp akşam vaktinde kilitleyeler". Si- cak sulu olduğu söylenir.(1)</i></p> <p><i>"Edirne'de merhum Mehmed Paşa'nın bir Hamamı" (21a) (21c) Sokollu Mehmet Paşa'nın Edirne'deki Emlâkine ait H. 976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defterinde bahsi şöyledir (14):</i></p> <p><i>"...bir çifte hamam ve ana muttasıl otuz bir bab kârgir dekâkin... ve dört bab... mahâzin-i âliye ve bu cümlelerin üzerinde otuz bab odahâ-i muntazama ki sekiz bâbı mahâzin-i mezbûre üzerinde vâkidir ... bu cümle odalar han şekli... müstakildir ve mec- mû-i mezkûrât cevânib-i selâseden tarik-i âmm ile mahduddur ve hamâm-ı mezbûra muttasıl bir menzil. hudu dî taraf k-i âmm ve taraf k-i hâs ve merhum Firuz ağa muallimhanesi ve Hacı Halî ev- leridir ve mezkûrâtdan mâada mahmiye-i mez- bûrede Kızılminâre mahallesinde... otuz yedi bab hü- cerât... ve anların tahtında...bir han ve mezkûr hana muttasıl bir nalband dükkânı... bu cümlelerin hududı</i></p>
---	----	--	--	--	---	---	----	---

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
8	3b	TAŞHAN	EDİRNE Üç Şerefeli Camii karşısı, Sokollu Hamamı yanı	H. 975 (24) Hamamla birlikte yapılmıştır (20).	Mevcut H. 1165 zelzelesinde hasara uğramış ilavelerle tekrar ihya edilmiş- tir (20). H. 1267'de yangın geçirmiş ol-	1 9 10	35	<p>iki taraftan tarik-i âmî ve tarik-i hâs cenâb-ı sââdet-iktisablarına müntesib olan sarây-ı âmirelerine müntehidîr bina ve vakf idûb şöyle şart buyurmuşlar ki zikr olunan hamamı ve dekâkin ve odahâ ve menzil-i mezbûr-i han mutad olan üslûb ve minvâl üzere isticâr ve istiğlâl olunub hâsıl olan gallâtın meremmât-ı mühimmesinden sonra bâki kalanı... kasaba-i Birgos'da (Lüleburgaz) binâ iddikleri câmi... mühimmatına ve ... medrese ... levâzımına ve... bina iddikleri dâr-ı talim mühimmâtına...ve câmi-i mezbur kurbünde binâ iddikleri imâret... ve mûsâfirhâne... masâlihi ve masârifî... içün vakf ve tescil ve habs ve tesbîl iddikleri sâyir evkafın mâhsulâtına zam olunub vakfiye-i mâmulün bihâlarında mehsûl olan kuyûd ve şurûh üzere masârifine sarf oluna.."</p> <p>Enisü'l Müsamirin'de Hıbrî Efendi- "Bu tarihe kadar Edirne'de başka hamam yapılmamıştır" (13) (23) demektedir, ayrıca "H. 1000 tarihine kadar keçeciler ve dehbâğlar esnafına mahsus" olarak belirttiği bu hamam için "Bir ehl-i hayra olmadı manura iltifat kaldı harabe hatur-ı erbab-ı dil gibi" diyerek (1) kötü durumda olduğunu açıklamaktadır.</p>
								H. 976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defterinde açıklaması yapılmıştır (Bkz. sıra no 8/3a-Sokollu Hamamı). 1968'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilerek bugünkü şeklini almış ve özgün niteliklerini kaybetmiştir.

8	3c	SOKOLLU HANI	EDİRNE Kızılminare Mahallesinde (14).	H. 976'larda (14)	duğu bilinmektedir (1). Mevcut değil	1 9 10	-	H. 976 tarihli Edirne Evkafı Tahrir Defteri'ne göre (14); "Kızılminare Mahallesinde...otuz yedi bab hücerât ve anların tahtında...bir han ve mezkûr hana muttasıl bir nalband dükkânın... bu cümlelerin hududun iki taraftan tarik-i âmm ve ve târik-i has cenâb-ı saâdet-iktisablarına müntesib olan saray-ı âmirelerine müntehidir."
8	4a	ŞEYH ÇELEBİ CAMİİ	EDİRNE Buçuktepe Yakınında (23), Köprüce nam Mahalde (1).	H. 982 (20) (24) (1) 1575 (23)	Mevcut. son cemaat yeri, avlu etrafındaki medrese odaları mevcut değil,	1 9 10	23	Ahmet Badi Efendi (1): "Bir kubbe-i kebire ve bir minareli ve dil-guşâ ve hoşnûlma cami-i şeriftir ki pişgâhında bir şadırvanı vardır. Bir de medresesi varidiyse de mürîr-ı zamanda harap olup eser-i bina kalmamıştır" der. Medrese ve şadırvan bugün yoktur.
8	4b	ŞEYH ÇELEBİ MEDRESESİ	EDİRNE Buçuktepe kurbünde Şeyh Çelebi Camii Sokağında (1)	H.982 (20)(24) (1)1575(23)	Mevcut değil	1 9 10	-	Hıbrî Enisü'l Müsamirin'de bu medreseden bahsetmemektedir (13).
8	5	DEFTERDAR MUSTAFA ÇELEBİ CAMİİ (21c)	EDİRNE Kevseç Balaban Kanatlı Köprüsü Sokağı (1).	XVI. yüzyılın ikinci yarısı 1576 (4)	Mevcut. H. 1165 (1752) zelzelesinde hasar gördü (23), 120 sene kadar kapalı kaldıktan sonra ahşap çatılı olarak yenilendi (4). 1953-62'de bu günkü şeklini aldı (4)	1 9 10	24 25	"Defterdar Mustafa Çelebi Camii Der Edirne"(21c). "Edirne'de Defterdar Mustafa Çelebi Camii" (21d). E5 Karayolu üzerinde Ayşe Kadın Camii'ne yakın bu cami ibadete açıktır. Cami son olarak 1953-62 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğüne restorasyona tabi tutularak kubbesi aslına uygun olarak yapıldığı gibi, son cemaat mahalli kubbeleri, kapısı ve pencereleri yenilenmiştir (4).

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
8	6	SULE ÇELEBİ CAMİİ	EDİRNE Eski İstanbul yolu üzerinde Tarlakapı mevkiinde (20) (23) (24) Sule Çelebi Camii Sokağı (1).	H. 967 (1) (20) (24) 1560 (23)	Mevcut H. 1165 zelzelesinde yıkılmış (23), H. 1249 da ahşap çatılı olarak yenilenmiştir (1) (20)	1 9 10	28 29	Hacı Sinan Oğlu Hacı Sule tarafından yaptırılmış olup (24), mezarı caminin önündedir (23).
8	7	TAŞLIK CAMİİ Mahmut Paşa Camii (4)	EDİRNE Medrese-i Ali Bey Taşlık Camii Caddesi (1)	1569-1575 Selimiye İnşaatı sırasında yapılmıştır (23).	H. 1165-1752 zelzelelerinde harap olmuş ve 1912'de yıkılmıştır (20). 1942 de yiktırılmıştır (4).	1	26	"Cami-i Şerif-i Mahmut Paşa der Taşlık der Edirne ki zevayid-i evkaftan İna olunmuştur" (21c). "Edirne'de Taşlık Camii Mahmut Paşa ruhu için zavâyidden yapıldı" (21d). Ayverdi'nin açıklamalarına göre Mimar Sinan'ın kendi yaptığı değil de onardığı camiler arasındadır (4).
8	8	ŞEYH ŞUCAADDİN-İ KARAMANİ CAMİİ	EDİRNE Tunca Kenarında Şeyh Şucaaddin Mahallesi ve Sokağında (1), Tabakhanece (24).	I. Murat zamanında yapılmış ve II. Süleyman zamanında camiye çevrilmiş (23), H. 942'de camiye çevrilmiş (1).	H. 1165 zelzelesinde yıkılmıştır (1). Halen minaresinin yarısı mevcuttur.	1 9 10	-	II. Murat zamanında yapılmış Şeyh Şuca Zaviyesi iken (1), Kanunî Camiye çevirmiştir. 1930'lardaki istila ve işgaller sırasında zaten yıkık olan cami daha da tahrib olmuş, bugün sadece çeşme ve minaresi kalmıştır (23) (13). Arsası 1931'de Keresteci Nazlı Mehmet Efendiye satılmış (20), 1958 de de D.S.İ. tarafından istimplāk edilmiştir (20). Bugün kesme taş tuğla karışık minaresi gövdenin yarısına kadar yıkıktır, yapı ise ahşap evlerle sarılı durumdadır.
8	9	TARAKÇILAR CAMİİ	EDİRNE Yedi yol ağzında	H. 983 (20)	Mevcut değil	-	-	1936'de Edirne Belediyesi cadde yapımı için istimplāk etmiştir (20).

		TARAKÇI ABDULLAH EFENDİ CAMİİ (20)	(20)				
8	10	TİMURTAŞ CAMİİ	EDİRNE Timurtaş Köyü (23) Karaağaç İstasyonu yakını	1592 (23)	Mevcut, harap bir durumda	1	27 Sefer Çelebi (20) adındaki biri tarafından yaptırılan cami 1945'te de harabe halindedir (23). Bugün minaresi kaidesine kadar yıkılmış, kubbesinin yarısı yok olmuştur. Yapı tehlikeli çatlaklar ihtiyacı ettiğinden rölovesini almak dahi müşküldür.
8	11	YAHYA BEY CAMİİ	EDİRNE Eski Tophane Yokuşu (24)	H. 985 (20) (24) 1577 (23) 1936 tarihli bir belgeye göre: H. 979 (20).	Mevcut metruk	1 9 10	- Mimar Sinan'ın Selimiye Camii'nden önce inşa edilen bu yapının yaptıranı Şair Yahya Bey'dir. Kanunî Sultan Süleyman zamanında yaptırılmıştır. 1936'da minaresi yarıya kadar yıkık, kapıları kırılmış, mihrap minber yerinden oynamış, bir cephesi 30cm. kadar şakülünden şaşmış durumda iken (20), ibadete kapatılmıştır. Halen metruk bir durumdadır.
8	12	HACI İLYAS CAMİİ (23)	EDİRNE Kafeskule karşı sında Gazimihal Köprüsüne giden yolun sağ tarafında(23).	H. 982 (1575) (23)	Mevcut değil	1	- Hacı İlyas Bey tarafından yaptırılmış, Evkaf İdaresi tarafından yıktırılmış (23).
8	13	ÇOKALCA CAMİİ (20) (23)	EDİRNE (23)	H. 983 (1576) (23)	Mevcut değil	1	- Karayazıcı Hacı Ahmet Efendi adında bir zat tarafından yaptırılmıştır (20) (23).
8	14	YAKUT PAŞA MESCİDİ (23)	EDİRNE Topkapı içinde (23)	H. 994 (1586) (23)	Mevcut değil	1	- Yanında bir de medresesi varken bugün ikisi de mevcut değildir (23).

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKLİ NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
8	15	RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI (21 b) (21 d)	EDİRNE Ali Paşa Mahallesi (23).	1561 (8)	Mevcut Avlusu ortasında bulunan şadırvan ve üstündeki mescid H. 1295'te handa sakin hristiyanlar tarafından yıkılmış (20) (24) bir daha da yapılmamıştır. 1968, 1988 de restore edilmiştir. Halen otel olarak kullanılmaktadır. Restorasyon Projesi AĞAHAN Mimarlık ödülü'ne layık görülmüştür.	1 9 10	34	"Edirne'de merhum Rüstem Paşa Kârbansarayı" (21d), İstanbul'a ait H. 951 tarihli bir Vakfiye kaydında (14); "64 odalı kervansaray Ali Paşa Mahallesindedir", ibaresi bulunmaktadır. İki bölümden oluşan iki katlı bu kervansarayın alt katı hayvanlara ait mekânlarla çevrelenmiş olup, 1877-1878 Rus harbi sırasında yıkımlara uğramışsa da günümüzde sağlam durumdadır. Orijinal sokak dokusunu aksettiren irrasyonel plan şeması içinde en rasyonel planlamayı sergileyen bu yapı tasarım şaheserlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Vakıflar idaresi ile kiracı arasındaki bir sürtüşme yüzünden 1980-1988 yılları arasında kapalı kalan yapı 1988 de otel olarak tekrar hizmete açılmıştır.
8	16	MUSTAFA PAŞA HAMAMI SALHANE-YEŞİL-CE HAMAMI (13)	EDİRNE Salhane semtinde Yenice Camiine yakın (13)	XVI. yüz yıl	Mevcut değil	1 9 10		Banisi Kanunî devri vezirlerinden Çoban Mustafa Paşa'dır (13).

8	17	ESMA SULTAN HAMAMI (13)	EDİRNE Ağaç Pazarında (13)	XVI. yüz yıl	Mevcut değil	1	-	Sokollu'nun zevcesi Esmâ Sultan tarafından yaptırılmıştır (13).
8	18	FERİDUN BEY HAMAMI (1)	EDİRNE	H. 979 (1)	H. 1030'da tamir geçirmiş (1), mevcut değil	1	-	Yeri tesbit edilemedi.
8	19	KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN KÖPRÜSÜ-SARAY KÖPRÜSÜ (8)(23)	EDİRNE Saraya giden köprü (8)	H. 961 (1554) (8)	Mevcut	1	-	Kanunî'nin Taşımüsellim dolaylarından Edirne'ye getirdiği tatlı suların Mahmut Ağa Mahallesindeki büyük hazinesinden saraya ayrılan su yollarının getirilmesinde hizmet vermiştir. Suların basınçlı akışını sağlamak için köprünün saray içi medhaline iki kârgir kule inşa edilmiş ve bunların tepelerine birer süslü oda ilave edilerek (Terazi Kasrı) ve (Adalet Kasrı) adları verilmiştir (8). Ahmet Bâdi Efendi de bu köprünün saraya su getirmek vazifesi olduğundan bahseder (1).
8	20	YANLIZGÖZ KÖPRÜSÜ (15) (23)	EDİRNE II. Bayezit Külliyesine giden köprü	1567 (8) II. Selim Devri (13)	Mevcut	1 9 10	-	Mimar Sinan'ın II. Selim adına yaptığı köprüdür (23). II. Bayezit Köprüsü yapıldıktan 100 yıl kadar sonra Tunca'nın suları mevcut köprü yanındaki adadan ötede yeni bir mecradan akmaya başlamış ve Yanlızgöz Köprüsü buraya yapılmıştır (7).
8	21	SOKOLLU KÖPRÜSÜ (26c)	EDİRNE Edirne kurbünde Kızıl-ağaç yenicesi Kazasında Şehre karib mevkide Tunca üzerinde (26c)	XVI. yüz yıl	Tesbit edilememiştir.	1 9 10	-	H. 944 tarihli Sokollu Mehmet Paşa Vakfiyesinde (26c) "Zengin kemerleri takı şarha kain tulen 170 zira, 12 gözlü kârgir bir cısr-i bi-nazîr bina edip enbai sebile vakf ve tesbil etiler ve cısr-i mezbura muttasıl dört göz asiyab-ı felek-şitab (değirmen) bina eyleyüb, mahsülünü cısr-i mezburun tamirine şart etiler".

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. SERİ NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
8	8	KANUNİ SU YOLLARI	EDİRNE	1530 (23)	Mevcut. Bazıları yenilenerek halen kullanılmakta, H. 1158 de onarım görmüş (11)	1 9 10	30	Kanunî Sultan Süleyman tarafından Haseki Sultan adına Taşlı Müsellimden ve Prevadi köyünden-Su yolları düzenlenerek, Edirne'ye su getirildi(23). Ve bu dönemde 300 adet çeşme yapılmıştır(21c). Hibri (15)(13): "Şehrin suyunun bir menzil yerden Kanunî tarafından yeraltı boruları ile getirilip kıyık semtinden Sarıca Paşa Mahallesiindeki bir kubbede toplandı ve buradan şehre taksim edilerek camiler hanlar hamamlardan başka 160 çeşme ve 17 sebihaneye su verilmiştir" demıştır.
9	1a	HASEKİ SULTAN CAMİİ (21d)	BULGARİSTAN SİVİLİNGRAT Mustafapaşa Köprüsü başı (21d)	H. 968 (1), H. 916 (4) Kapının üzerinde Karahisa rî Hasan Çelebi yazısıyla yazılı tarih: "El mescid üssise al'et-takvâ" dır (1).	Balkan Savaşında yıkılmıştır (4)	1	-	'Edirne'de Meriç Suyu üzerinde vaki Mustafa Paşa Köprüsü başında Haseki Sultan Camii" (21d).Haseki Hürrem Sultan için Kanunî Sultan Süleyman tarafından cami imaret ve mükemmel hanlar bina edilmiştir (1). Sinan tarafından onarılmış bir cami olma ihtimali vardır (4).
9	1b	HASEKİ SULTAN İMARETİ Mustafa Paşa Köprüsü başında bir imaret (21d)	BULGARİSTAN SİVİLİNGRAT	H. 916, 1510 da yapılmış (4) 1540-1560 Sinan onarımı (4)	Mevcut değil (4) Balkan Savaşında yıkılmış (4)	1	-	"Edirne'de Meriç Suyu üzerinde Mustafa Paşa Köprüsü başında vaki olmuştur, bir imaret" (21d).
9	1c	MUSTAFA PAŞA KÖPRÜSÜ (21 b) (21 c) (21 d) Cısr-i Mustafa Paşa (12) Çoban Mustafa Paşa (4)		H. 986 (1), H. 935	Mevcut	1	-	"Mustafa Paşa Köprüsü, Meriç üzere" (21c), 12 gözlü

			BULGARİSTAN SİVİLİNGRAT (4)Meriç üstünde (21 c) Çirmen Sancağ toprağında(12)	(4), 1538 (7) Kitabesi şöyledir (12); " <i>Bildi merhum Mustafa Paşa köprüdür filhakika bu dünya Geçti merhum didiler tarih Köprüden geçti Mustafa Paşa</i> "			köprü Lala Mustafa Paşa'nın hayrıdır (12). Uzunluğu 295m. dir (8). Ortadaki dört göz daha büyük olmak üzere 20 gözlüdür (7). Yapımında kullanılan taşlar gümüşrengi olup halen Yunanistan sınırları dahilindeki Karabağ taş ocaklarından çıkarılmıştır (7).
10	1a	BOSNALI MEHMET PAŞA (21), (Sofu, Hacı) MEHMET PAŞA CAMİİ (14) İMARET CAMİİ (12)Kara Cami(18)Cuma Cami (18)	BULGARİSTAN SOFYA (14) (12)	1547-48, H. 954 (4)vakfiyesi Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakfiyeler arşivinde mevcuttur (18)	Siyah granitten yapıldığı için Ka- ra Cami adı ile a- nılan tek kubbeli şadırvan avlulu, i- çi dışı süslü bir yapı idi. 1878 Os- manlı-Rus sava- şından sonra iba- dete kapatılmış bir süre cephane deposu olarak iş- lev görmüş (18) daha sonra mina- resi ve revaklı av- lusu yıktırılarak 1903 yılında kili- seye çevrilmiştir. Dış ve iç görünü- şü Bulgar kilise mimarisine uygun bir şekilde bugün ayaktadır (4). 22 m. Yüksekliğinde (18).	1	- Yaptıran Rumeli Beylerbeyi Bosnalı (Derviş) Mehmet Paşa (4), " <i>Bosnalı Mehmet Paşa Camii</i> " (21c) (21d). Kanunî Sultan Süleyman devri vezirlerinden Mehmet Paşa'nın Sofya'daki camii ve imarati için Dimetoka'da bazı mezraa ve çiftlikler vakfedilmiştir (14). Evliya Çelebi (12): " <i>Aydınlık bir ibadet yeridir. Selatin camii gibi yüksek bir kubbesi var. İçi ve dışı pek sanatlıdır. Gayet geniş avlusu olup hep dükkânlar üzerinde olan kubbeleri mavi kuruşunla örtülüdür. Anı uzun minaresi epeyce yüksek ve mevzundur. Bu yüksek camii Mimar Sıran'ın işidir</i> " demektedir.

MENZİL	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ	BKZ	AÇIKLAMA VE NOTLAR
						ŞEKİL NO	FOTO NO	
10	1b	BOSNALI MEHMET PAŞA MEDRESESİ (18)	BULGARİSTAN-SOFYA (18)	"	1928'de yıkıldı (18)	1	-	16 odalı medrese Bulgarlar tarafından uzun süreli hapisane olarak kullanıldı (18).
10	2	SEYFULLAH EFENDİ CAMİİ (2) Kadı Seyfullah, Banyabaşı Camii (18).	BULGARİSTAN ŞOFYA (2)	1566, H. 974 (18)	İbadete açık (18)	1a	-	
10	3	CEDİD ALİ PAŞA KÖPRÜŞÜ (26a)	ŞOFYA (26a)	XVI. yüzyıl		1a	-	"Sofyie sahrasında metin ve muhkem bir köprü inşa eyledi" (26a).
11	1	İMARET CAMİİ (12) Sokollu Mehmet Paşa Camii (5)	BELGRAD (12) Çayniçse (5)	H. 966 (12) Kitabesi H. 978, 1570 (5)		1a	-	Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Yanyalı Gazi Mehmed Paşa yaptırmıştır (12).
11	2	SOKOLLU MEHMET PAŞA KERVANSARAYI (12)	BELGRAD (12)	H. 979, 1571-72 (5)		1a	-	"160 fevkâ nîtahtânî, kârgir bina, ocaklı develikli a-hurlı haremli kale misal demir kapılı bir kervansaraydır ki her şeb bevvap ve pasbanları davul çalarak kapısını sed çeker, kapı üzerindeki tarihi H.979" (12).
11	3	SOKOLLU HANI VE DÜKKANLARI	BELGRAD Belgrad Varoşunda	H. 979, 1571-72 (5)		1a	-	H. 944 tarihli Sokollu Vakfiyesinde şöyle açıklanmaktadır: "...havlusu içinde olan cami ve müstemilat ile ve mevzi-i mezburda bina etikleri

		(26c) Sokollu Mehmet Paşa Çarşısı (5)	Ferhat Paşa Camii Mahallesiinde (26c).						bezestandır. Ve zikr olunan bezestanın canib-i garbisinde olan dört bab dükkândır ve şimalınae bina ettikleri 21 bab dükkân-ı kebir ve iki bab dükkân-ı sagirdir. Ve bezeziye-yi mezkûrenin canib-i kiblesinde bina ettikleri sagır ve kebir iki bab dükkândır ve mevzi-i mezkurda vaki olup zikr edilen hanın canib-i kiblesinde bina ettikleri 26 bab dükkân-ı kebir ve bir bab dükkân-ı sagirdir. Ve mevzi-i mezkurda vaki' olub han-ı mezkur ahırının cenubunda vaki olan on dört dükkândır. Ve yine mevzi-i mezkûr da han-ı matur ile ahur-u mesfur mukabelesinde vaki olan 32 bab dükkân ile bir bab zir-i zemindir ve yine mevzi-i mezkurda bezazistan-ı salifü 't-teyen mukabelesinde bina olunan 5 bab dükkandır ve mevzi-i mezkurede ebniyye-yi mezkûreye muttasıl menzildir ki iki evi ve iki ocaklı hücreyi ve havluyu muhtevidir ve biri dahi bina-i mezkur kurbünde vaki olan arz-ı haliyedir. Hududu bir taraftan-milkinde ve bir taraftan-milkinde müntehid ve biri dahi kale-i mezkurun iskelesi tarafından olan arz-ı haliyedir" (26c)
11	4	SOKOLLU BEZASİSTANI (26c)	BELGRAD HARİCİNDE POLADNİHAD (26c)	XVI. yüz.yıl					H. 944 tarihli Sokollu Vakfiyesinde (26c); "Han-ı âli bünyanına ve bezestan-ı dilistana manend-i âb-ı hayat müstakil mecra ile azb ve firat müstevfa su getirip mevziaynu mezkûreyne vefa edecek miktardan ziyadını çeşmeler bünyad edip bu çeşmelerden icra ettiler" (26c).
12	1a	RÜSTEM PAŞA CAMİİ (21b) (21c) (21d)	TEKİRDAĞ-RODOSCUK (21)Ertuğrul Mahallesi (25)	H.960 (25) 1553 (2) (25) 1552 (4)	Mevcut H. 1257 1841'de tamir geçirmiş (25) 1955-1971 de esaslı bir onarım geçirmiş (4).	1 11	36 37		"Cami-i Şerif ve medrese der Rodoscuk" (21c), "Rodoscuk"ta merhum Rüstem Paşa Camii" (21d).Cami, medrese, bedesten, kervansaray, hamam ve imareten müteşekkil bir külliye'dir (25). 8000'e yakın Tekirdağ Ermenilerinin bu cami yapımı dolayısıyla doğudan geldiği söylenir (24). Tek kubbeli, bir camidir. Mermer şebekeli minberi vardır.

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. SEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
12	1b	RÜSTEM PAŞA MEDRESESİ	TEKİRDAĞ -RODOSCUK (12c)	1553 (2)	Mevcut değil -1880 zelzelesinde yıkılmış üzerinde bir okul yapılmış 1950 lerde bu okul da yıkılmış (25) halen dış duvarlar mevcut.	1 11	38	"Cami-i şerif ve medrese der Rodoscuk" (21c) Medrese caminin mihrab tarafında düşük kottadır. Arazi kademelenmesinin uygun bir düzenleme ile sorun olmaktan çıktığı bir bütünlük gösterirler. Medrese odaları yıkılmış dış duvar kubbe izleri ile mevcuttur. Dersane odası mekân olarak cami ile nisbetlendirilmiş ve yüksek tutulmuştur. Bugün sadece bazı kaynaklarda kütüphane olarak geçen dersane odası mevcuttur.
12	1c	RÜSTEM PAŞA İMARETİ (21b) (21c) (21d)	TEKİRDAĞ -RODOSCUK (21c) (21d)	1553 (2) 1552-1553 (H. 960) (4)	Mevcut değil	1 11		"Kasaba-i Rodoscuk'ta merhum Rüstem Paşa İmaretı" (21c), "Rodoscuk'ta merhum Rüstem Paşa İmaretı" (21d). Caminin batısında denize kadar inen kubbeli ve sütunlu taş hücreler, imaret ve fodia fırınları, 1880 yangınından sonra yıkıldı (25). Bugün iki kalın paralel duvar bu yapılar a ait kalıntılardır (25). Geçirdiği yangından sonra yıktırıldı. Bugün arşası Şehir Parkıdır (4).
12	1d	RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI (21b) (21c) (21d)	TEKİRDAĞ -RODOSCUK (21)	1553 (2)	Mevcut değil	1 11	39	"Rodoscuk'ta merhum Rüstem Paşa Kârbansarayı" (21c) (21d).
12	1e	RÜSTEM PAŞA HANI VE BEDESTENİ	TEKİRDAĞ -RODOSCUK	1553 (2)	Bedesten Mevcut, 1955-1971'de onarılmış.	1	-	H.a.n tamamen yıkılmıştır (2). Bedesten 6 kubbeli olup halen kullanılmaktadır.
12	1f	RÜSTEM PAŞA HAMAMI	TEKİRDAĞ		Mevcut	1	-	"Kasaba-i Rodoscuk'ta bimennihi taalâ bina buyurdukları camı-i şerife muttasıl çifte hamamı"

12	2	SEMİZ ALİ PAŞA CAMİİ (4)	TEKİRDAĞ-EREĞLİ(4)	1561-1565 (1)	Mevcut 1865 H. 1282 de sultan Abdülaziz zamanında onarı- m görmüş (4).	1	-	(26b):Camiye yakın olan hamam bugün metruk bir durumdadır. Zamanımıza ulaşmıştır (4).
13	1	ALPULLU KÖPRÜSÜ SINANLI KÖPRÜSÜ (12b) (12c) (12d)	ALPULLU Alpullu Hayrabolu arasında Ergene Nehri üzerindedir.	XVI. yüzyıl (3) 1564 (3)	Mevcut	1	-	"Sinanlı'da Mehmet Paşa Köprüsü" (21c). 5 gözlü köprüde kemer açıklıkları büyüktür. 123m. uzunluğundadır (4). Ortada yüksek bir kemer 2 yanlarda küçük sivri kemerlerden müteşekkil sağlam durumda bir köprüdür (4).
14	1	LÜTFİ PAŞA MESCİDİ (14)	DİMETOKA Müsellim Köyü (14)	XVI. yüzyıl		1	-	Kanunî devri sadrazamı olan Lütfi Paşa'nın H. 948 tarihli Şer'îye siciline göre bu mescid için Edirne Aşçılar Çarşısında 20 dükkân ile 100000 akçe vakfettiği bilinmektedir (14).
14	2	LÜTFİ PAŞA MEKTEBİ (14)	DİMETOKA Müsellim Köyü (14)	XVI. yüzyıl		1	-	Kanunî Sultan Süleyman devri sadrazamı Lütfi Paşa'nın herhangi bir tahrir defterinde evkafına tesadüf edilmemiştir. Ancak H. 948 tarihli bir şer'îye sicili onun Dimetoka'da Müsellim Köyünde mescidi ile bir mektebi için 100000 akçe ile Edirne de Aşçılar çarşısında yirmi dükkânı vakfettiği anlaşılmaktadır (14). Konuyu açıklayan kısım aynen şöyledir (14): «سبب تحریر کتاب شرعی بود که قدوة الاکار والاعمال مدن العطف والاکرام حضرت لطفی ایشا یراهه تالی مايشا لاجلہ فام مقام شول اولان حیدر ابن عبداله مجلس شرح شرحده سزور حضرت ایشا قیلندن تسلیم مبلغ ... وکیل شرعیسی اولان محمد بن مصطفی بدندن مذکور ایشا حضرت تریک قضاء دیمه توهدن قره مسلده واقع اولان مسجدرنه و مطر خانلرنه وقف ایلدی وکبری روز بیک راج الوقت ائجه و عیبه ادرنده آتشیلر چاروشونده واقع اولان یکریمی بیره دکان الوب قیس ایلیم شول شرط اوززنده تبلیغ سزوری سادات وقفاة و حکامه وسایر اهل وظایف و مناصبه

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKLİ NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
								<p>المطبخ و ... وولي دو الاز والاعراف ابو كمنكره و وية بالطب كتب لوقدى محرر في التال من شهر آخر الربيع لسان و اربين و تساه شهره ...</p> <p>"Sebeb-i tahrir-i kitab-ı şeri'l budur ki kadvetü'l- ekâbir ve'l-efâhim ma'denü'l lûtf ve'l - ekârim hazret-i Lûtfi Paşa yesserallâhu taalâ ma yeşa cânibinde(n) kâim makâm-ı mütevellî olan Haydar-İbni Abdullah meclisi şer-i Şerîfde mezbûr hazret paşa kablınden teslim-i meblağ... Vekil-i şer'isi olan Mehmet bin Mustafa yedinden mezkur paşa hazretlerinin kaza-i Dimmetoka'dan karye-i müslimde vaki olan mescidlerine ve muallim hanelerine vakf eyledikleri 100000 râyicü'l-vakt akçe ve mahmiye-i Edirne'de Aşşular Çarşısında vaki olan 20 pare dükkân olup kabz eyledim. Şol şart üzerine ki: Meblağ-ı merkumu sadrat ve küzat ve hükkâme ve sair ehl-i vezaif ve manasıba ve müflisin... Verilmeye diyü ikrar ve itiraf ettikten sonra bu vesika bi't-taleb ketbolundu. Tahriren fısşalis min şehri âheri'r rebüin li sene semâne ve erbâ'in ve tis'amie şâhûd.</p>
15	1	HÜSREV KETHUDA KERVANSARAYI (21b) (21c) (21d)	İPSALA (21)	XVI. yüzyıl	Yıkılmış günü- müze ancak bazı duvarları kalmış- tır (4).	1 14		<p>"İpsala'da Hüsrev Kethüda Kervansarayı"(21c) (21d). Evliya Çelebi (12); taş duvarlarını kurşunlu kubbelerini ve özellikle aşhanesini övdüğü bu han, imareti, misafirhanesi, develikleri ile büyük bir yapı idi.</p>
16	1a	SOKOLLU MEHMET PAŞA MESCİDİ	BOSNA VİSEGRAD'DA SOKOL KÖYÜ(14) Soklu Bey	XVI. yüzyıl	1806 ihtilâlinde tahribe uğramış (5)			<p>"Peder-i azizleri seysü'l-ayan Cemâlüddin Sinan Bey ruhu için" (14) yapılmıştır. Evliya Çelebi'ye göre (12): Ufak bir kalesi ve içinde camii, varoşosunda 700 ev, "dilkaşa" bir hamam, 1000 at alacak bir a-</p>

			Nam Karye (26c)			1a	hırı, 300 dükkânı, latif bir hamamı, çeşmeleri olan bir kasabadır. Bu hayratın cümlesi Sokollu Mehmet Paşa'nındır.
16	b	SOKOLLU MEKTEBİ (14)	BOSNA VIŞEGRAD'DA SOKLOVİK KÖYÜNDE(14)	XVI. yüz yıl	1806 ihtilâlinde tahribe uğramış (5)	1	"Peder-i azizleri Sinan Bey ruhları için Liva-i Bosna'da Kaza-i Vişegrad'da Soklovik nam Karyede bir mescid ile bir mektep bina ettiler ikisinin yevmi otuz akçe misafiri vardır (14)" Ali Bejtici aynı Vişegrad Köprüsü Risalesinde Sokollu Mehmet Paşa'nın doğmuş olduğu Rudo'da kurşun örtülü bir camii, harap mektebi, misafirhanesi, imaretili bir misafirhanesi, bir su kemeri, bugün gençlik kulübünün olduğu yerde ve köprünün sağında kervansarayı, temelleri kısmen görülen hamamı ve bir su haznesi ve 1806 ihtilâlinde yanan birçok dükkânı bulunduğunu bildiriyor.(5)
16	1c	SOKOLLU MEHMET PAŞA İMARETİ (21b) (21c) (21d)	BOSNA (21c) (21d) Vişegrad (26c) Sarajevo ile Vişegrad arası (4).	1577-1578, H.985 (4)	Sarajevo ile Vişegrad arasında doğduğu Rudo'da yaptırdığı kervan sarayla birlikte tasarlanan imaret XIX. yüz yılda yıkılmıştır. Çeşmesi de vardır (4).		Bosna'da merhum Sokollu Mehmet Paşa İmaretini (21c)(21d). "... kârgir köprü kurbünde vaki olmuştur. Birunu ve enderunu tabhaneleri ve hanları ve matbah ve kiler ve sair amayire eyyim ve ensab olan ebniyye-i malûmeleri ile zümre-i fukara ve mesâkîn ve guraba mûsafirûn ve kâffeî ebna-i sebile vakf ve tesbil ettiler(26c) ve imaret-i amireye ve darü'z-ziyafe-i fahireye dahi müstakil mecra ile latif ve dilkûşa su getirip ma' için unuad olan ebniyye-i ruh-ı efdadan icra ettiler... imaret kurbünde 14 adet dükkân vardır (...)"(26c).
16	1d	SOKOLLU MEHMET PAŞA KERVANSARAYI	BOSNA (21c) Sarajevo (4)	1577-1578 (H.985) (4)	Mevcut Değil		"Bosna'da Mehmet Paşa Kervansarayını" (21c), (Bkz sıra no 16b/c)
16	1e	SOKOLLU HAMAMI	BOSNA Vişegrad (5)		1806 ihtilâlinde yok olmuş		(Bkz sıra no 16 b)

16	4	HACI SEYYİD CAMİİ(5)	SARAY BOSNA (5) Sarajevo (5)	H. 971, 1563 (5)	1697 de yanıp tekrar yapılmış (5).	12 yüzlü ince ahşap minaresi var (5).
16	5	KASIM PAŞA CAMİİ (5)	YUGOSLAVYA Bosna Osel (Osijek) Orta Hisarda (5)	H. 966, 1558 (5)		Son Cemaat mahalli yedi kubbeli (5).
16	6	GAZİ FERHAT PAŞA CAMİİ (5)	BOSNA (Benaluka (Banjaluka) (5)	H. 987. 1575 (5)	1952'de dış cephe taşları restore edilmiş	40 41 Minaresi camiye göre yüksek tek kubbeli bir camidir, son cemaat yeri üç kubbelidir (5).
17	1a	SOFU MEHMET PAŞA CAMİİ (21b) (21c) (21d) Karagöz Mehmet Paşa Camii (4), Karagöz Mehmet Bey Camii (5).	HERSEK (21) Mostar (4)	H. 965, 1557-1558 (4) Vakfiye H. 977; 1569 tarihlidir (5).	Mevcut iç kalem dekorasyonu son zamanlarda yapılmış (5)	42 "Camii-i şerif-i Sofu Mehmed Paşa Der Hersek"(21 c) Tek kubbeli bir camidir (4). Şerefe altı üç sıra skalaktitli orijinal bir minaresi vardır (4)H. 965, 1557 de Zaim Mehmet Bey Bin Saadet adlı bir zat tarafından inşa edildi (10).
17	1b	KARAGÖZ BEY MEDRESESİ (10).	Mostar (10)	1570 (10)		Mostar'da kurulan en eski medrese 1570'den biraz önce Karagöz Bey nakit olarak 100.000 dirhem vakfetmiş müderris ve diğer müstahdemlerin ücretlerini ve medresede ikamet eden talebelerin masraflarını 1570 tarihli vakfiyesinden öğrenilmektedir (10). Medrese 6 odalıdır (10). Biri derslik, biri öğretmen odası, dördü talebeler için ayrılmış idi (10). Cami bitişğinde olan bu yapı yakın zamana kadar tedrisat yapmakta iken, II. Dünya Harbinden sonra bir süre mesken olarak kullanılmış daha sonra terk edilmiştir (10). Şu an boştur ve onarımı gerekir durumdadır (10).

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GECİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
16	1f	SOKOLLU MEHMET PAŞA SARAYI (21b) (21c) (21d)	BOSNA (21) Sarajevo (4)		Mevcut değil			İstanbul'dan oldukça uzakta yapılan tek saray (4)
16	1g	SOKULLU MEHMET PAŞA KÖPRÜSÜ (21c) (21d)	BOSNA VIŞEGRAD (21d) Derin demekle benam bir çayırı geç reftar ve bıkarak üzere (26c)	H.985, 1578 (8) (4).	1945'den sonra onarılarak kullanılmak tadır (4).	16		"Bosna'da Vişegrad Nam Kasabada merhum. Veziriazam Mehmed Paşa Köprüsü" (21 d). Kargır 12 gözlü bir âli köprü bina edip bunu dahi ebna-i sebile yakf ve tesbil ettiler (26 c). Evliya Çelebi (12) Banaluka (bugünkü Banjaluka) dan Rumeliye doğru inerken uğradığı Vişegrad'ın Derin nehri kenârında Hersek Sancağına bağlı, Sokollu Mehmed Paşa mütevellisi idaresinde müselleme ve muaf olduğundan bahisle kalesi, yüz kadar dükkânı güzel hamamı çeşmeleri, imareti ve ferah bir camii olan kasabada onbin kadar at, deve, katır alan kale gibi büyük bir han bulunduğunu, bütün bu hayırların Sokollu Mehmed Paşa mütevellisi idaresinde müselleme ve muaf olduğundan bahisle kalesi, yüz kadar dükkânı güzel hamamı çeşmeleri, imareti ve ferah bir camii olan kasabada ve yazarı İvo Andriç'e 1961 Nobel Edebiyat ödülünü kazandırmıştır (9). Kanunî vezirlerinden Gazi Ali Paşa'nındır (5).
16	2	GAZİ ALİ BEY CAMİİ (5)	SARAY BOSNA (5)	H.968. 1560 (5)	Mevcut (5)			
16	3	BOZACI CAMİİ (5)		H.963 1555 (5)	1697 Avusturya işgalinde yanmış. H.1165; 1751 de Oruç-Zade Hacı Hasan Ef. yaptırdı (5)			Kubbeli ve mermer sütunlu son cemaat yeri var (5)

MENZİL NO	SIRA NO	ESERİN ADI	BULUNDUĞU YER	YAPILIŞ TARİHİ	MEVCUT DURUMU VE GEÇİRDİĞİ ONARIM	BKZ. ŞEKİL NO	BKZ. FOTO NO	AÇIKLAMA VE NOTLAR
17	1c	SOFU MEHMET PAŞA KÖPRÜSÜ (8)	YUGOSLAVYA Banja Luka (8)	Cami ile beraber				
17	2	MOSTAR KÖPRÜSÜ	HERSEK NAVATRA (8) (12)	1566-1574 (8) (12) H. 974, 1566 (5)	Mevcut mamur	-	43	Mimar Sinan'ın çıraklarından Hayrû'd-din tarafından yapıldığı söylenmektedir (5). Ayrıca H. 965 senesinde Hersek Sancak Beyi Hadım Haydar Paşa emriyle Karagöz Beyin nezaretinde yapıldığına dair kayıtlar mevcuttur (5). Kanunî Sultan Süleyman binasıdır (5). "Most" Boşnakça ve Sırpçada köprü demek olduğundan ismini zincire asılı bir geçitten almaktaymış (5). Kalesi köprünün başlarındaki iki küçük kuleden ibaret olup, dirsekli burçlarla ayrıca tahkim edilmiştir (5). Kaleler üstündeki burçta şehirliler toplanıp sohbet ederlermiş (5).
18	1a	SOKOLLU KAYA PINARI CAMİİ(14)	SELANİK KURBÜNDE Sidre-Kapı Kasabası Kaya Pınarı mevkii (14) (26c)	XVI. yüzyıl		-	-	"Latif bir cami" (26c).
18	1b	SOKOLLU DARÜLTALİMİ (26c)	SELANİK Sidre-Kapı Kaya Pınarı Mevkii (26c)	XVI. yüzyıl		-	-	

18	1c	SOKOLLU KERVANSARAYI	SELANİK Sidre-Kapı Kaya Pınarı Mevkii (26c)	XVI. yüzyıl			<i>"Kervansaray ve etrafındaki civarında olan ..bab dekâkin üç bab esirci odaları ve yekta hamam ve galle anbarı ve üstünde olan çardak ve ahur ve üstünde iki karşı evle ve yanlarında sofalar ve cümleyi muhit biri taş duvardır ve zikr olunan evlerde vakıfların kendi cabileri sakin olsun deyu şart ettiler (26c)"</i>
19	1a	SOKOLLU MESCİDİ (26c)	VARNA (26c)	" "			<i>"Bezazistan ortasında" (26c)</i>
19	1b	SOKOLLU RUMELİ BEZAZİSTANI (26c)	VARNA Balçık Kasabasında (26c)	" "			<i>"Ortasında bir mescid (14) (26b), iki dükkân ve onbeş mahzeni müştemildir. Yakınlarında altı dükkânla bir han daha vardır" (26c).</i>
20	1	MUSTAFA PAŞA CAMİİ(21c) (21d) Sokollu Mustafa Paşa Camii (4)	BUDİN (21c) (21d) Buda (4)	1566-1578 (4)	Mevcut değil 1686 yılında Bu- din'in düşmesi ü- zerine Macarların yıktağı Osmanlı yapıları arasında olduğu sanılıyor (4).		<i>"Budin'de maktul Mustafa Paşa Camii, türbesi andadır" (21c) (21).</i> <i>Sokollu Mehmet Paşa ile amca çocukları olan Mustafa Paşa 1566'da Budin Beylerbeyliği'ne atanmış ve 1578'de idamına kadar bu görevde kalmıştı. Budin'de toprağa verilen Mustafa Paşa'nın türbesi, kalenin alt tarafındaki Aşağı Varoş'ta bulunuyordu (4).</i> <i>Evliya Çelbi'ye göre türbenin önünde yer alan cami kurşun kaplı kârgir kubbeli usta elinden çıkmış süslü bir eserdi (12).</i>

Foto No 3: Silivri
Köprüsü (Bkz Tablo,
Menzil No:2)

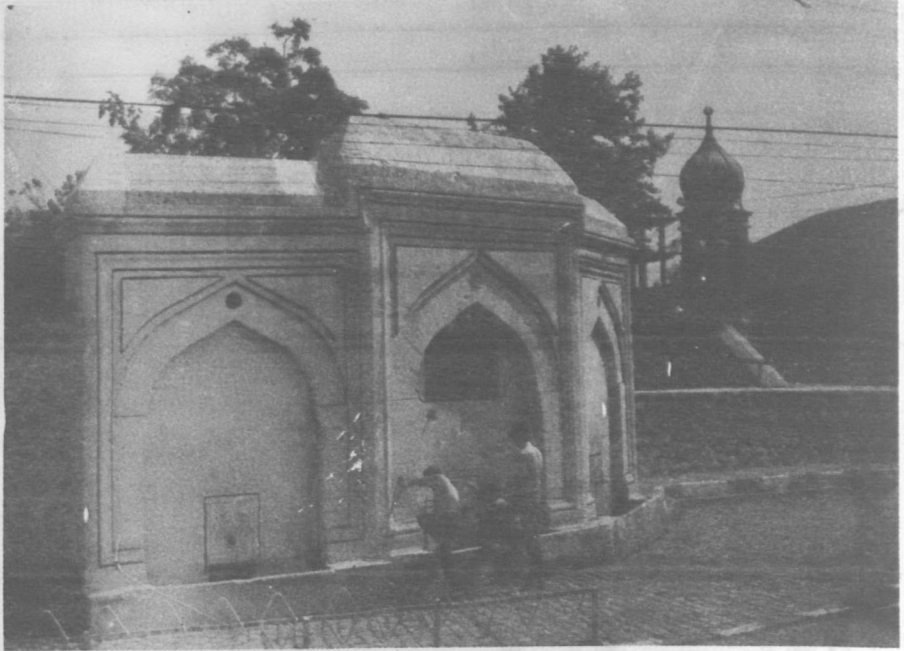

Foto No 4: Büyükçekmece
Mimar Sinan Yapılan
Mescid minaresi ve çeşme
(Bkz. Menzil No 1,
şekil 2)

Foto No 6: Lüleburgaz
/Büyükkarıştıran Köprü
(Bkz Tablo, Menzil No:4)

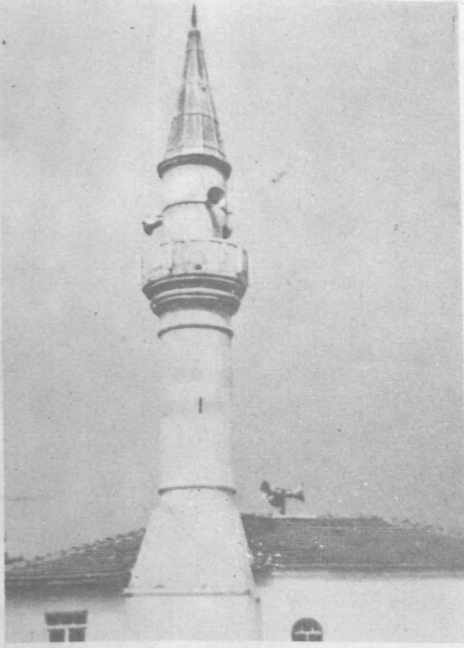

Foto No 5: Lüleburgaz/Büyükkarıştıran Camii (Bkz Tablo, Menzil No:4)

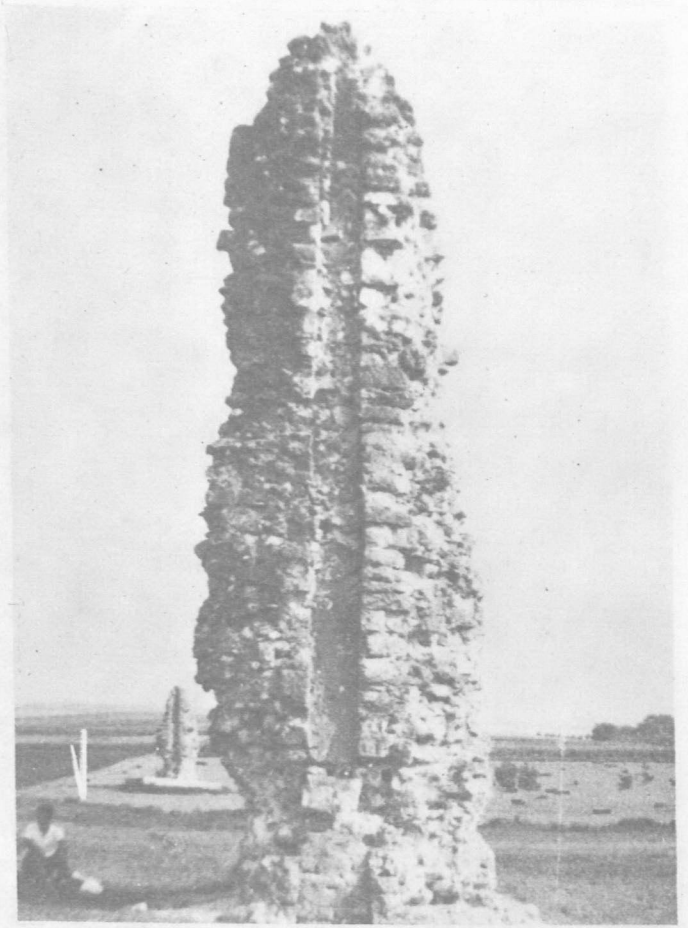

Foto No 7: Lüleburgaz/Büyükkarıştıran 1'nolu Su terazi kulesi (Bkz Tablo, Menzil No:4)

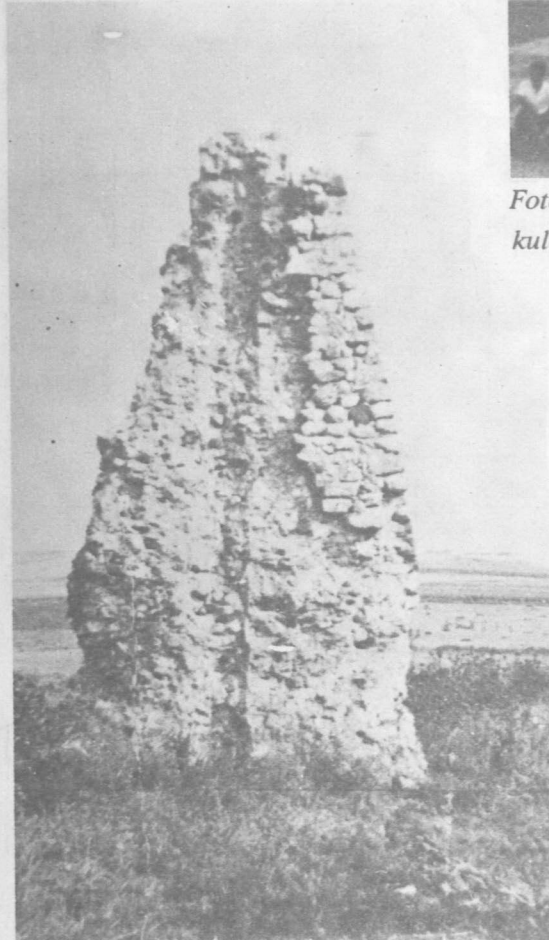

Foto No 8: Lüleburgaz/Büyükkarıştıran 2'nolu Su terazi kulesi (Bkz Tablo, Menzil No:4)

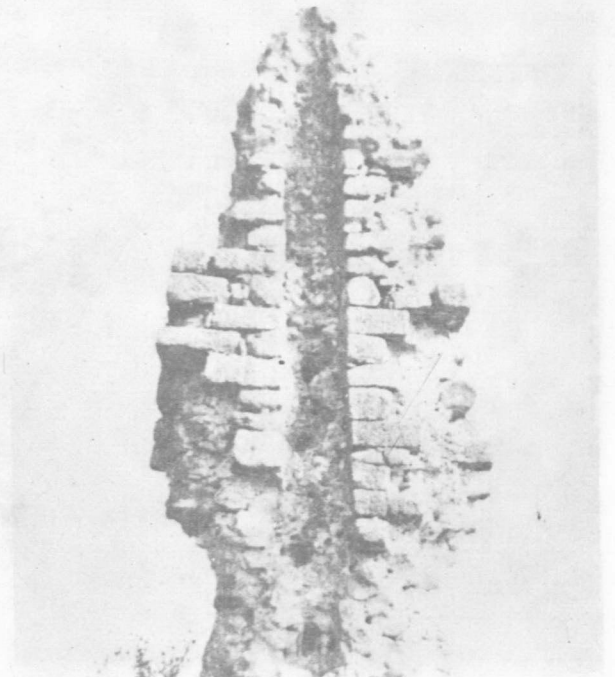

Foto No 9: Lüleburgaz/Büyükkarıştıran 3'nolu Su terazi kulesi (Bkz Tablo, Menzil No:4)

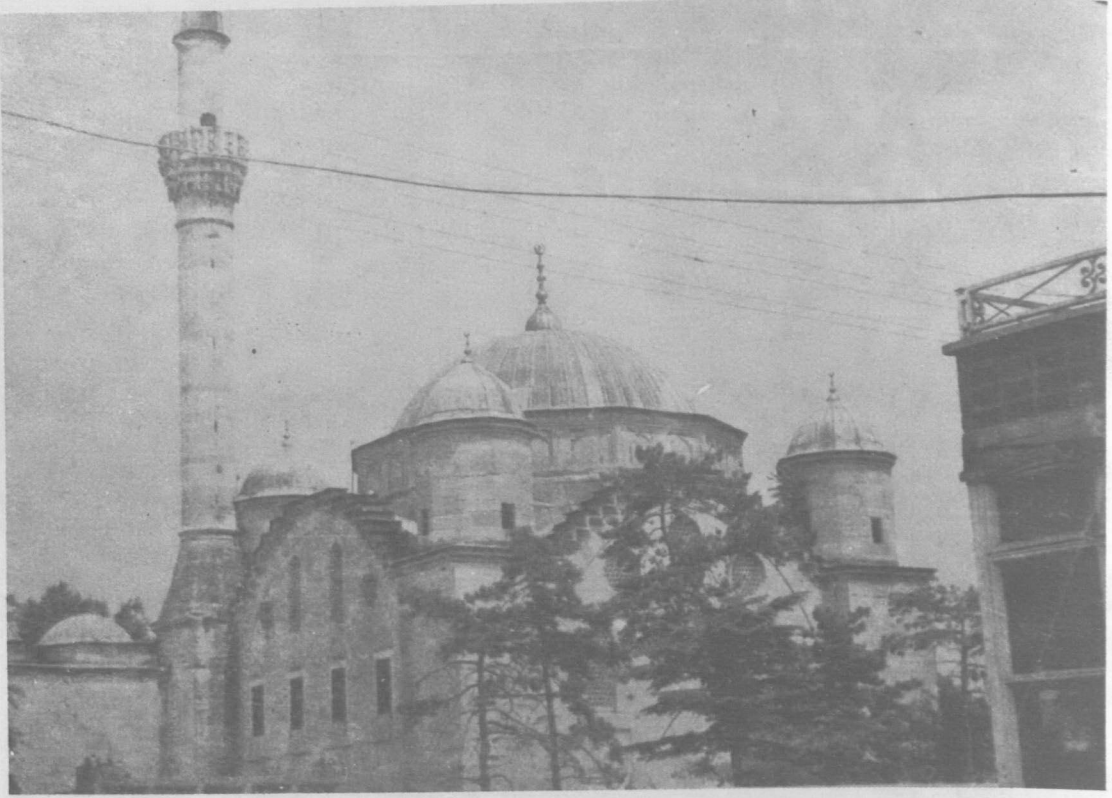

Foto No 10: Lüleburgaz Sokollu Külliyesi Cami (Bkz Tablo, Menzil No:5)

Foto No 11: Lüleburgaz Sokollu Külliyesi Dua Kubbesi (Bkz Tablo, Menzil No:5)

Foto No 12: Lüleburgaz Sokollu Külliyesi Hamam (Bkz Tablo. Menzil No:5)

Foto No 13: Lüleburgaz Sokollu Külliyesi Köprü (Bkz Tablo, Menzil No:5)

Foto No 14: Babaeski Cedid Ali Paşa Camii (1988) (Bkz Tablo 1, Menzil No:6)

*Foto No.15: Babaeski
Cedid Ali Paşa Medresesi
duvar kalıntısı ve Camii
'1988) (Bkz. Tablo,
Menzil No:6*

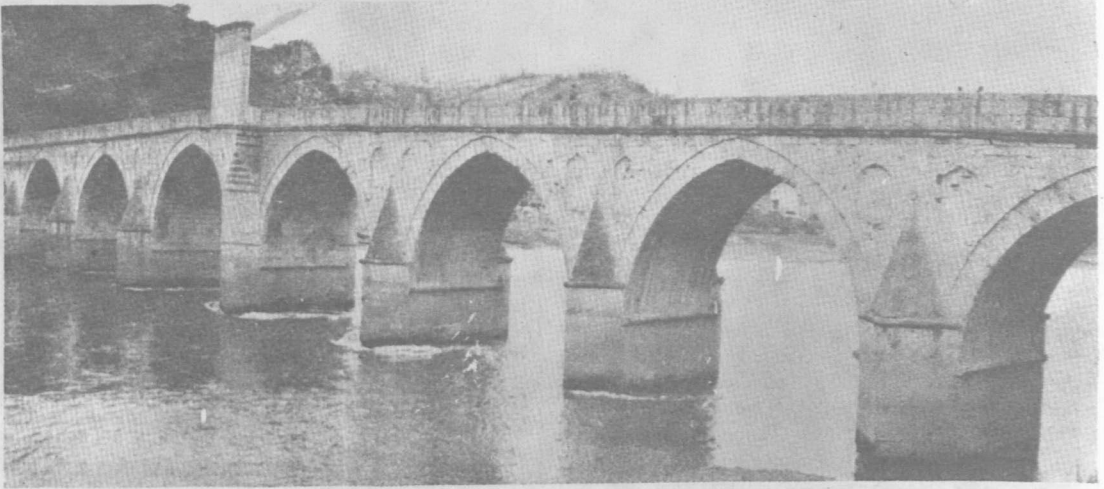

Foto No 16: Drina Köprüsü (Vişegrad) (Menzil No:16)

*Foto No 17: Havsa Sokollu Külliyesi Cami ve Çarşı görünüşü (1940
lar). Kaynak: Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü*

Foto No 18: Havsa Sokollu Külliyesi Dua Kubbesi ve Cami (1988)

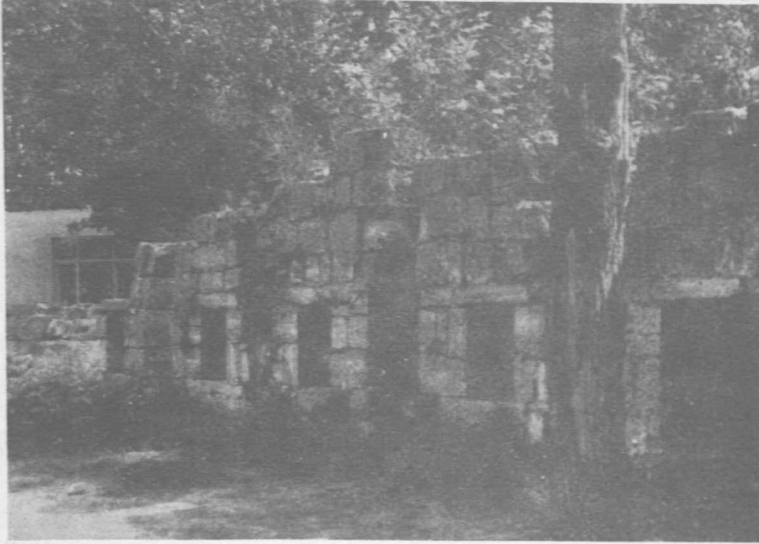

Foto No 19: Havsa Sokollu Külliyesi Taşınmış Kervansaraya bitişik, Dükkan Modülleri(1988) Bkz. Tablo. Menzil No:7 Şekil No: 7,8)

Foto No 20: Havsa Sokollu Külliyesi Hamam (1988) (Bkz Tablo, Menzil No:7)

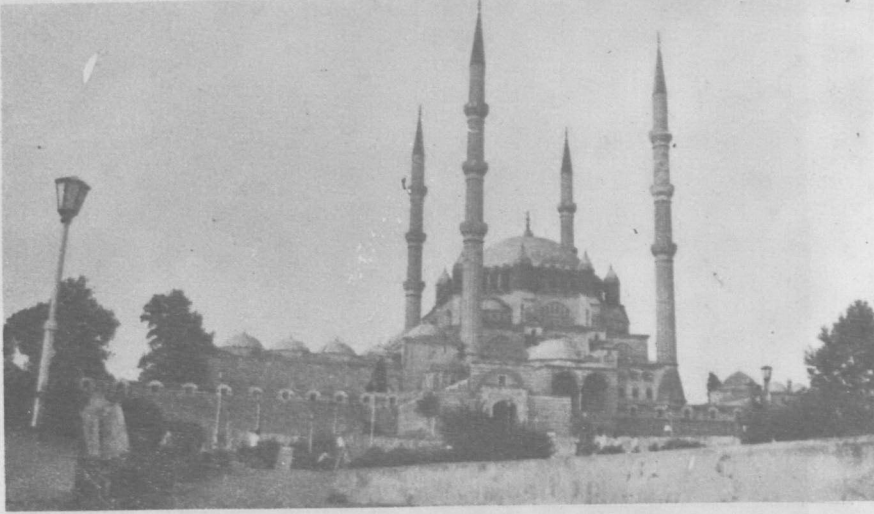

Foto No 21: Selimiye Camii/Edirne (1988) (Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

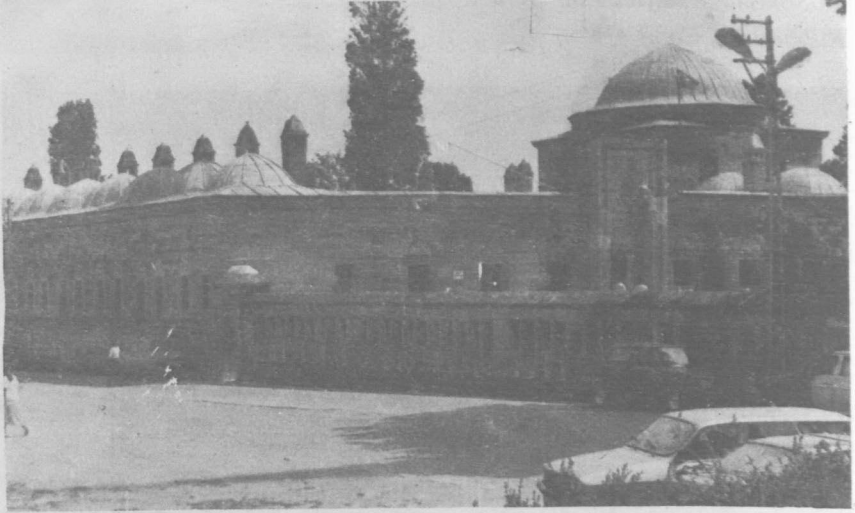

Foto No 22: Selimiye Medreseleri/Edirne (1988) (Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

Foto No: 23: Şeyh Çelebi
Camii/ Edirne (1958)
(Bkz Tablo 1, Menzil No:8)
Kaynak: Vakıflar Genel
Müdürlüğü.

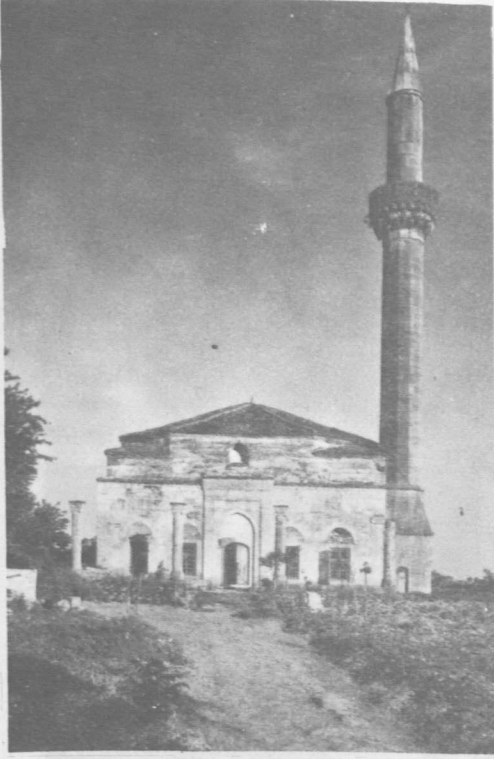

Foto no 24: Deftardar
Mustafa Paşa Camii
(1958) Kaynak:
Vakıflar Genel Müdürlüğü

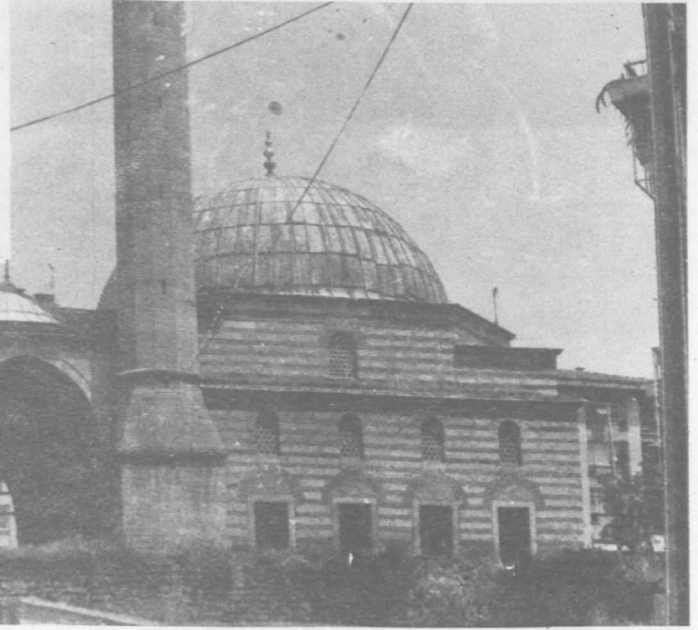

Foto No 25: Deftardar Mustafa Paşa Camii (1988)

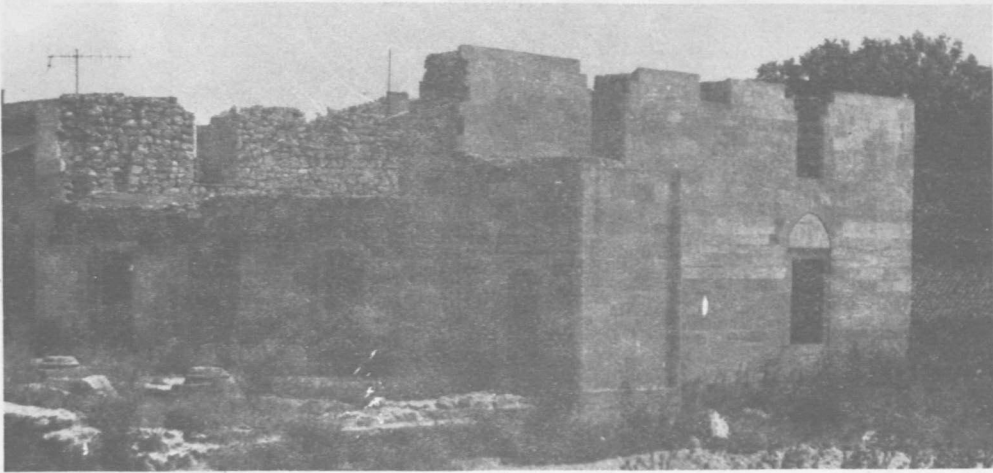

Foto No 26: Taşlık Camii/Edirne (1988) (Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

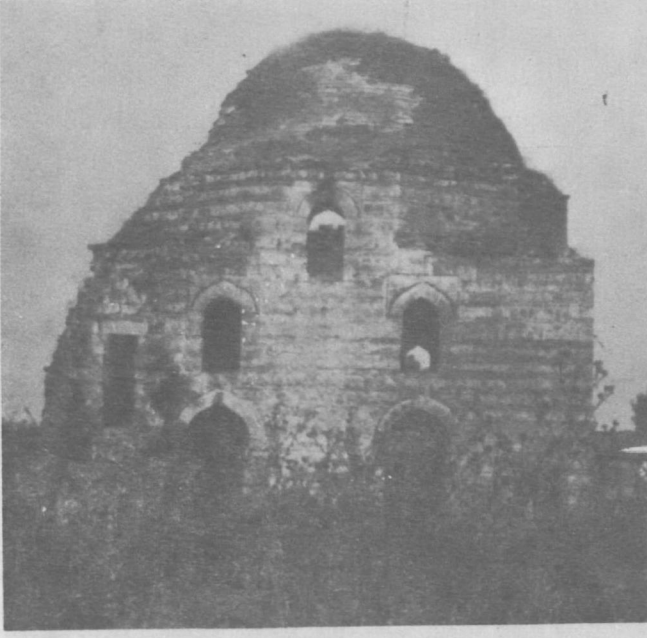

Foto No 27: Timurtaş Camii/Edirne
(1988) (Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

Foto No 30: Terazi Kasrı/Edirne (1988)
(Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

Foto No 28: Sule Çelebi Camii/Edirne (1956) Kaynak:
Vakıflar Genel Müdürlüğü (Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

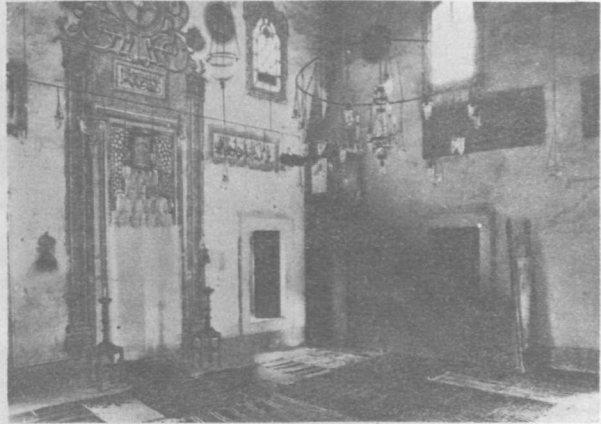

Foto No 29: Sule Çelebi Camii/Edirne (1956) Kaynak:
Vakıflar Genel Müdürlüğü (Bkz Tablo 1, Menzil No:8)

Foto No 31: Ali Paşa
Çarşısı Edirne (1958)
Kaynak: Vakıflar Genel
Müdürlüğü (Bkz. Tablo,
Menzil No:8)

Foto No 32: Ali Paşa
Çarşısı ve Edirne Kalesi
burçlarından biri olan saat
kulesi (1958) (Bkz. Tablo,
Menzil No: 8) Kaynak:
Vakıflar Genel Müdürlüğü

Foto No 33: Ali Paşa
Çarşısı(1958) (Bkz Tablo,
Menzil No:8) Kaynak:
Vakıflar Genel Müdürlüğü

Foto No 34: Rüstem Paşa Kervansarayı (1963) (Bkz Tablo, Menzil No:8) Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü

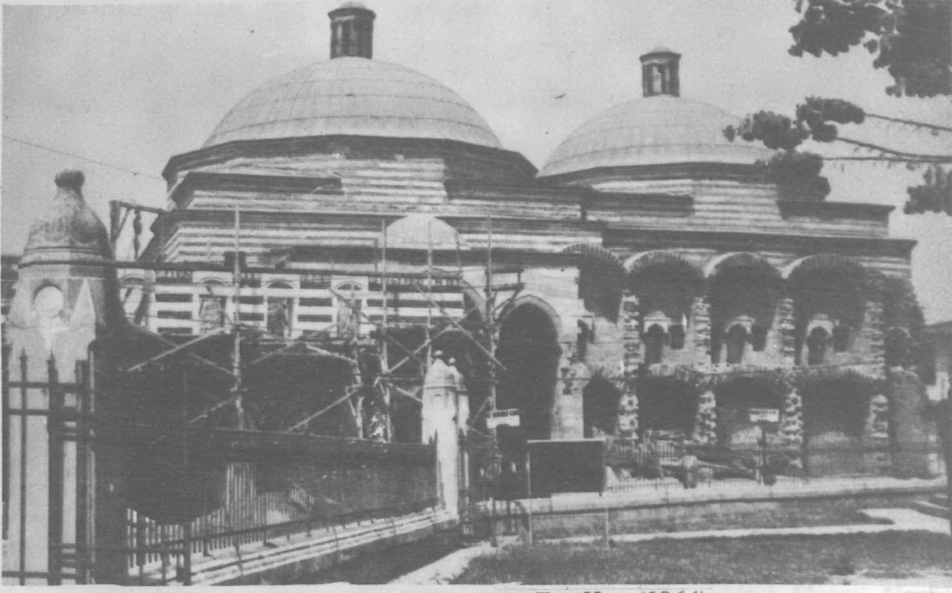

Foto No 35: Sokollu Mehmet Paşa Hamamı ve Tırıs Han (1964) (Bkz Tablo, Menzil No:8) Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Foto No 36: Rüstem Paşa Camii/Tekirdağ (1969) (Bkz Tablo 1, Menzil No:12) Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Foto No 37: Rüstem Paşa Camii/Tekirdağ (1969)
(Bkz Tablo, Menzil No:12) Kaynak: Vakıflar
Genel Müdürlüğü

Foto No 38: Rüstem Paşa Medresesi/Tekirdağ
(1969) (Bkz Tablo 1, Menzil No:12) Kaynak:
Vakıflar Genel Müdürlüğü

Foto No 39: Rüstem Paşa Külliyesi Kalıntıları/Tekirdağ (1969) (Bkz Tablo 1, Menzil No:12)
Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü

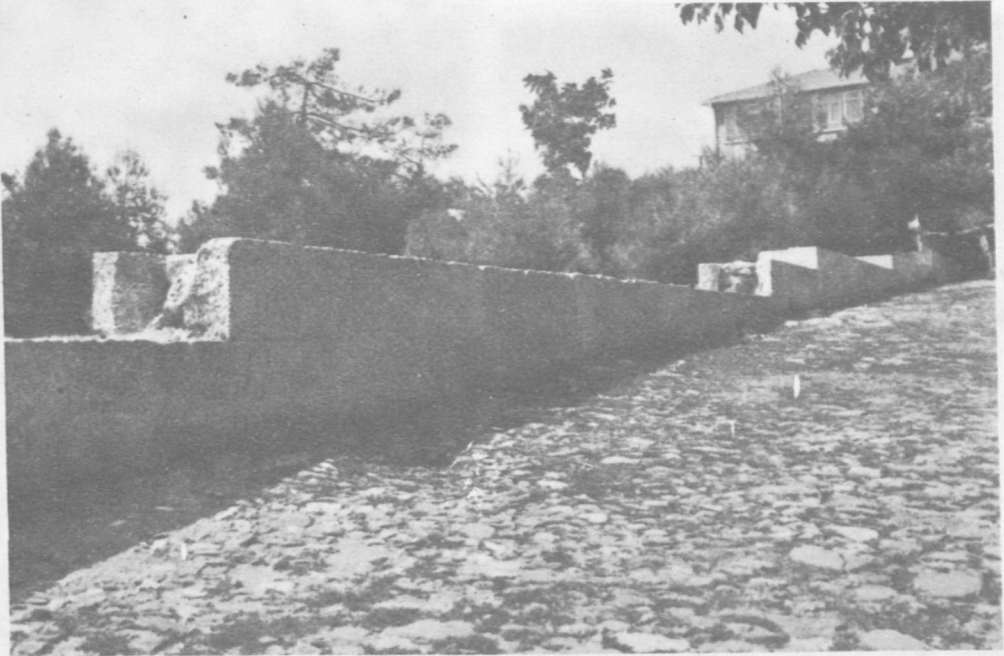

Foto No 41: Banja Luka'da Gazi Ferhad Paşa cami'i. (Foto: Ekrem Hakki)

Foto No 40: Banyaluka'da
Gazi Ferhad Paşa
cami'i (Foto: Ekrem Hakki)

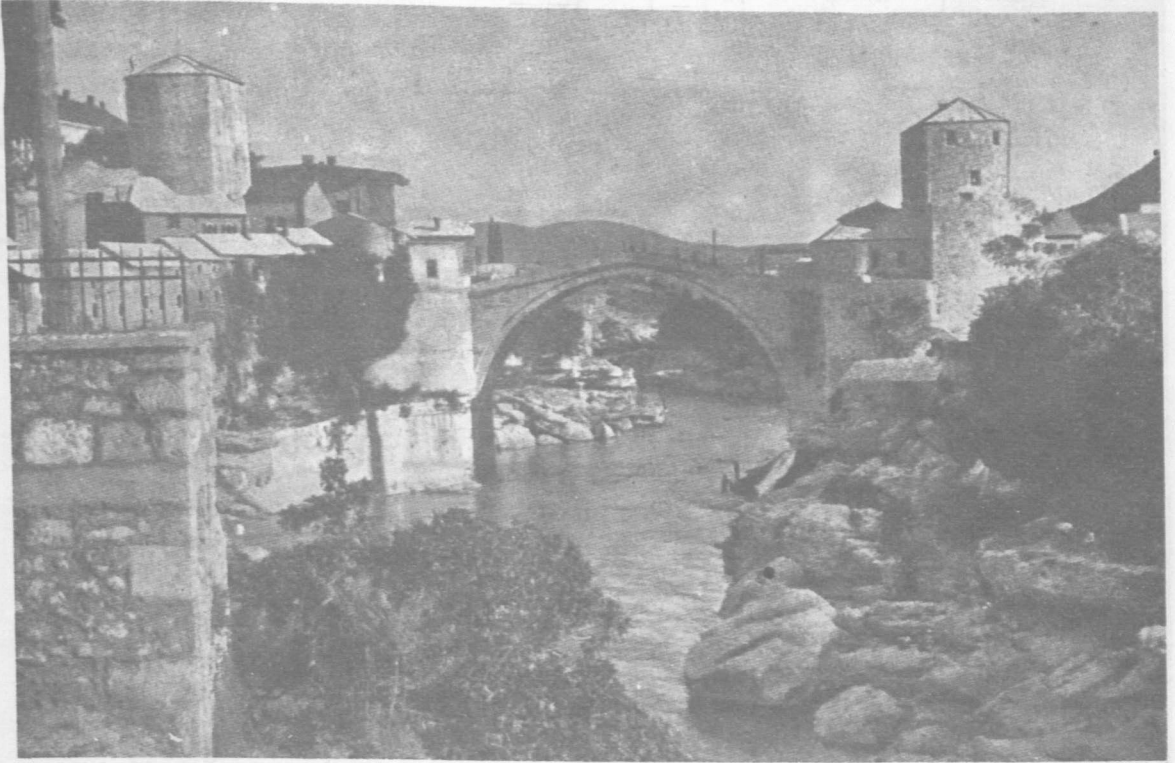
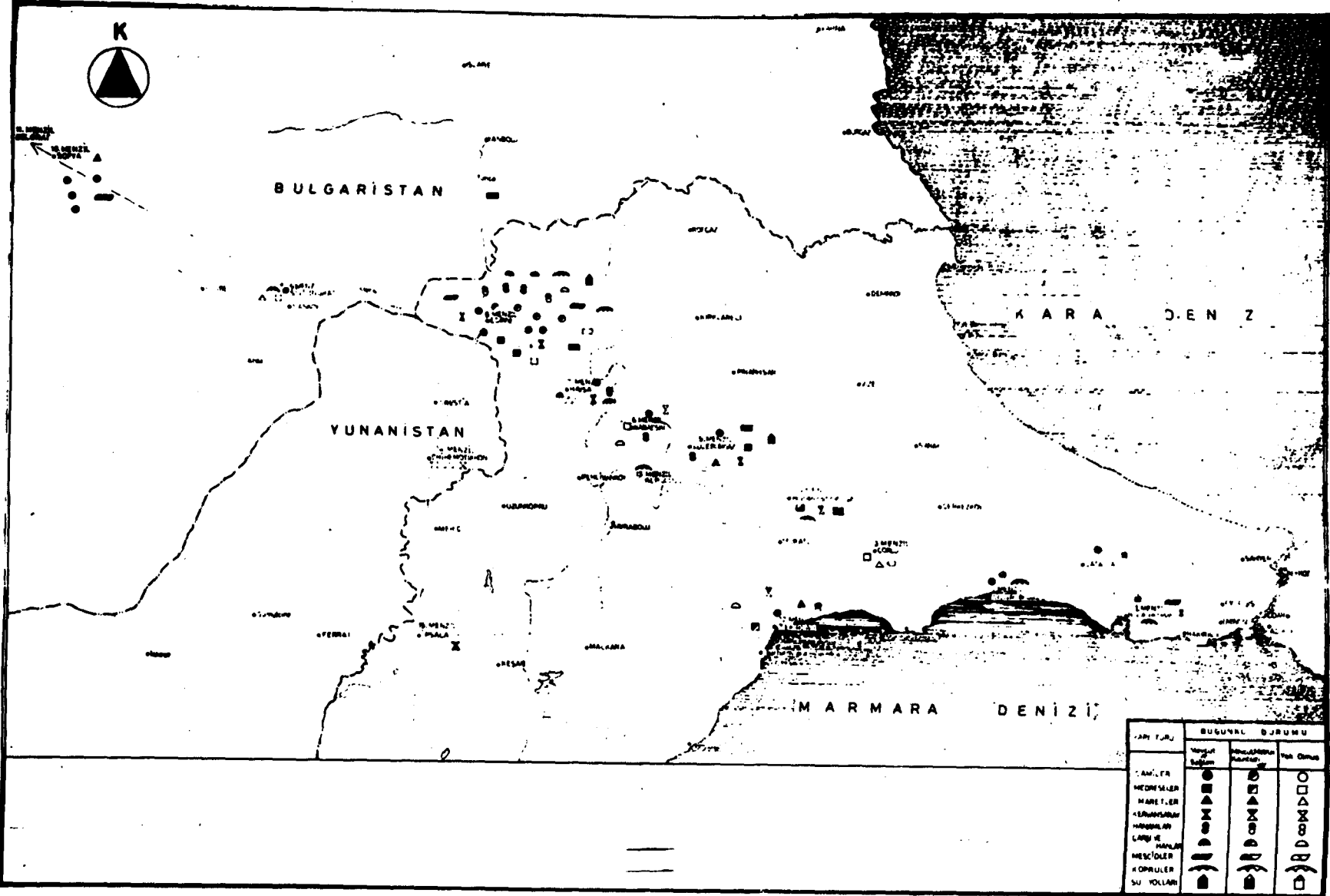

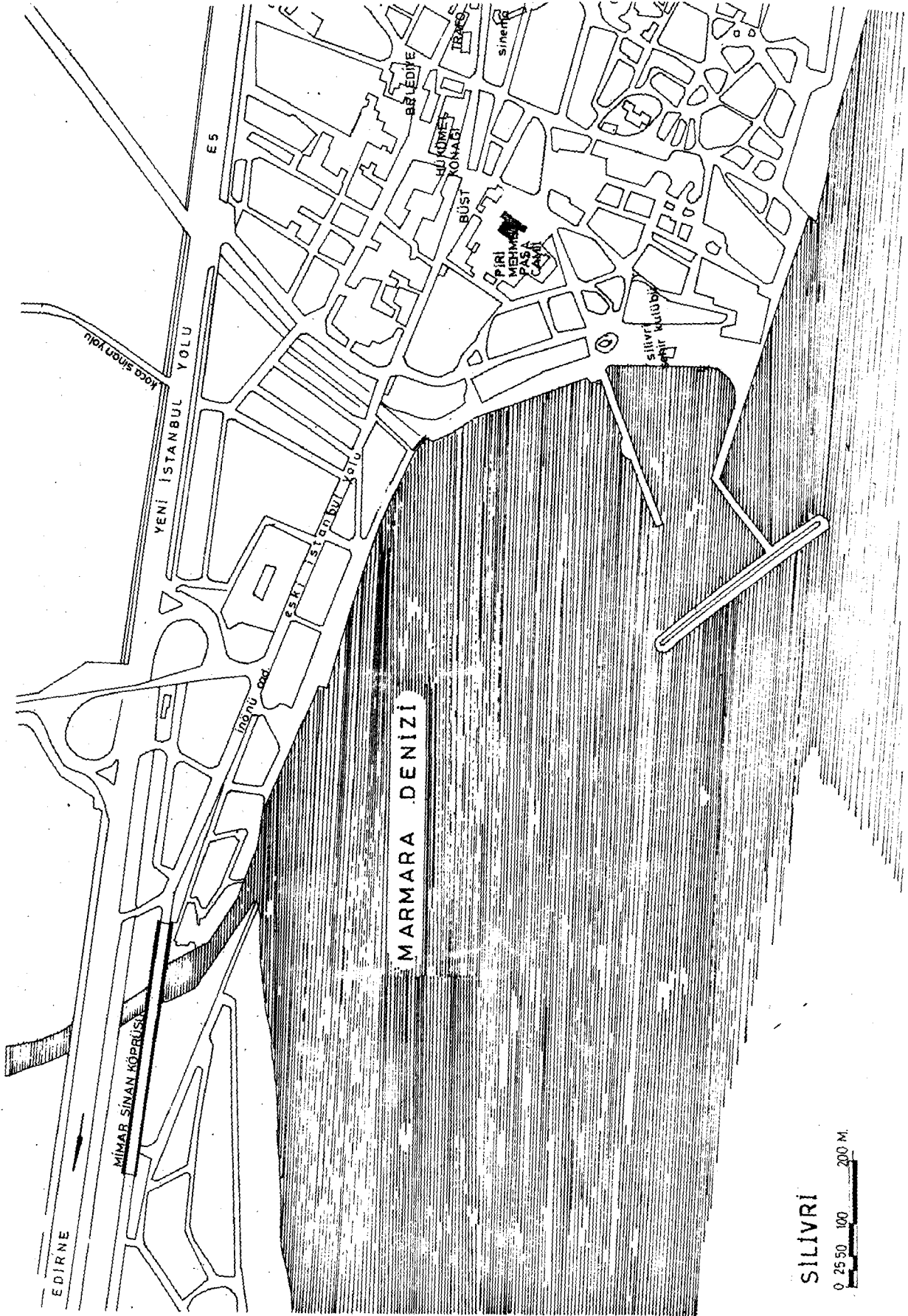
Foto No 43: Mostar'da köprü ve kal'eler. Kaynak: E.H. Ayverdi, Vakıflar Dergisi III.

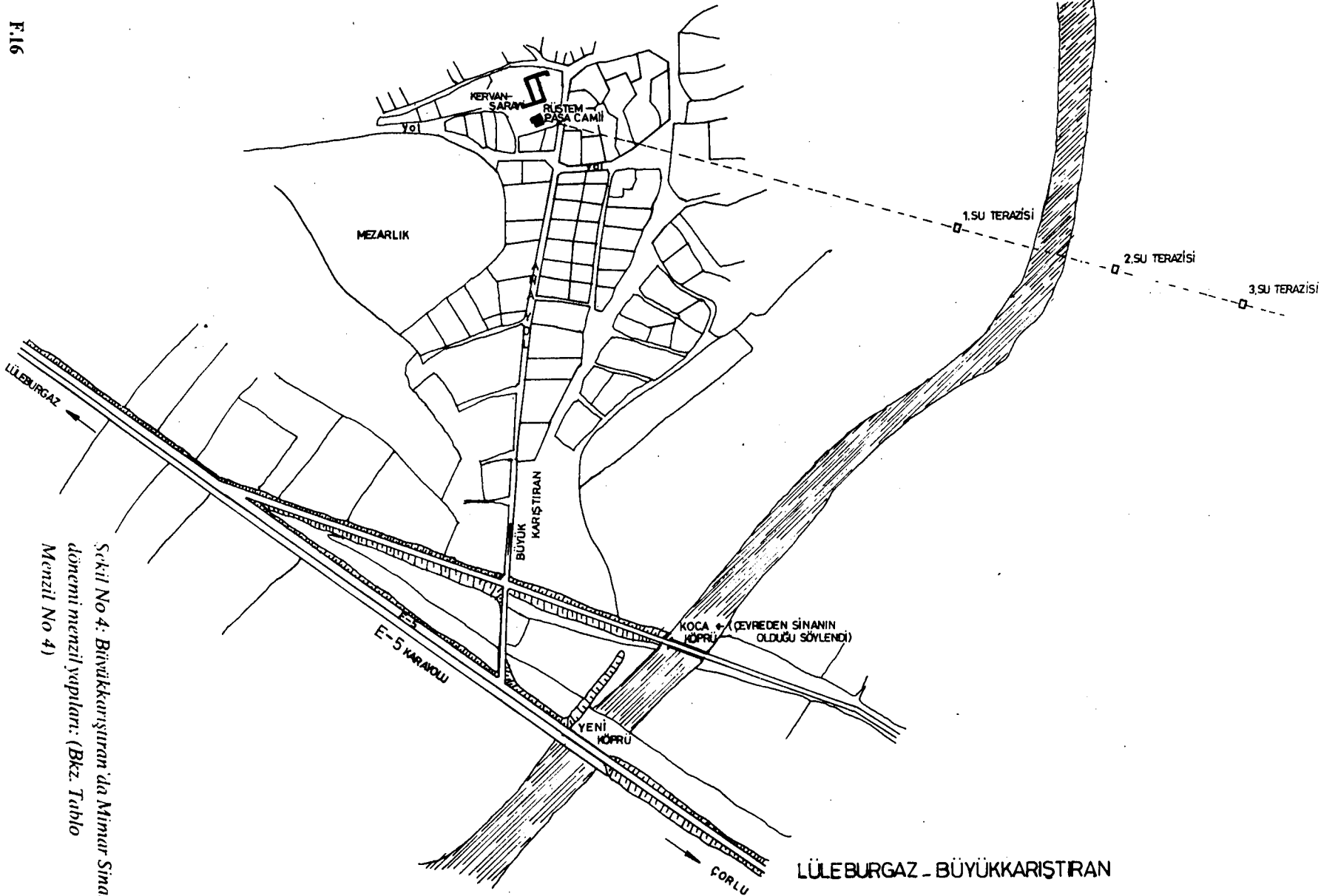
Foto No 42: Mostar'da Karagöz
Mehmed Bey cami'i
Kaynak: Ekrem H. Ayverdi,
Vakıflar Dergisi III.

Şekil No 1: İstanbul-Belgrad arası Mimar Sinan dönemi menzil yapıları

Şekil No 3: Silivride Mimar Sinan dönemi yapıları. Eski ve Yeni İstanbul Yolu (Bkz. Tablo Menzil No 2)

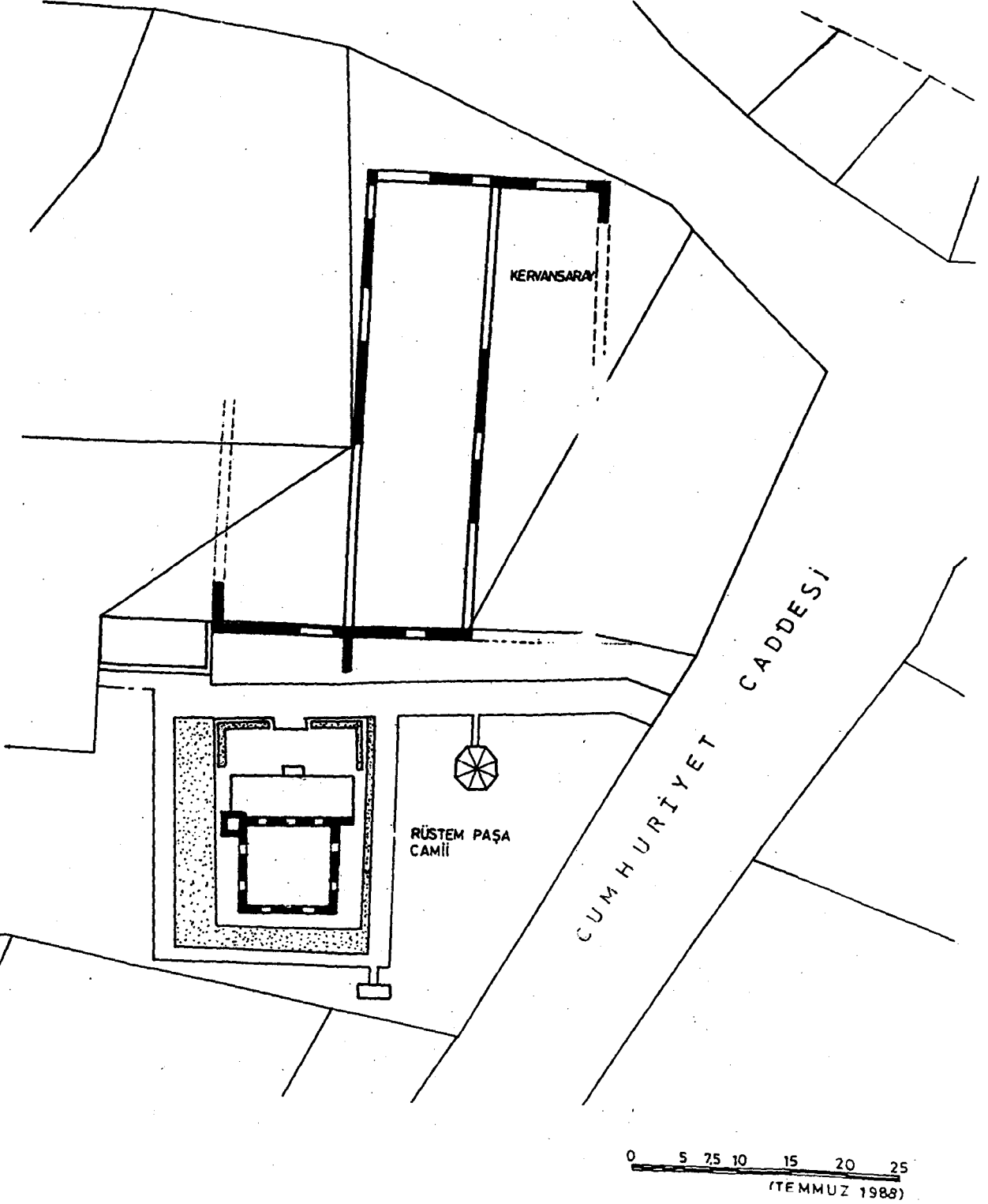

F.16

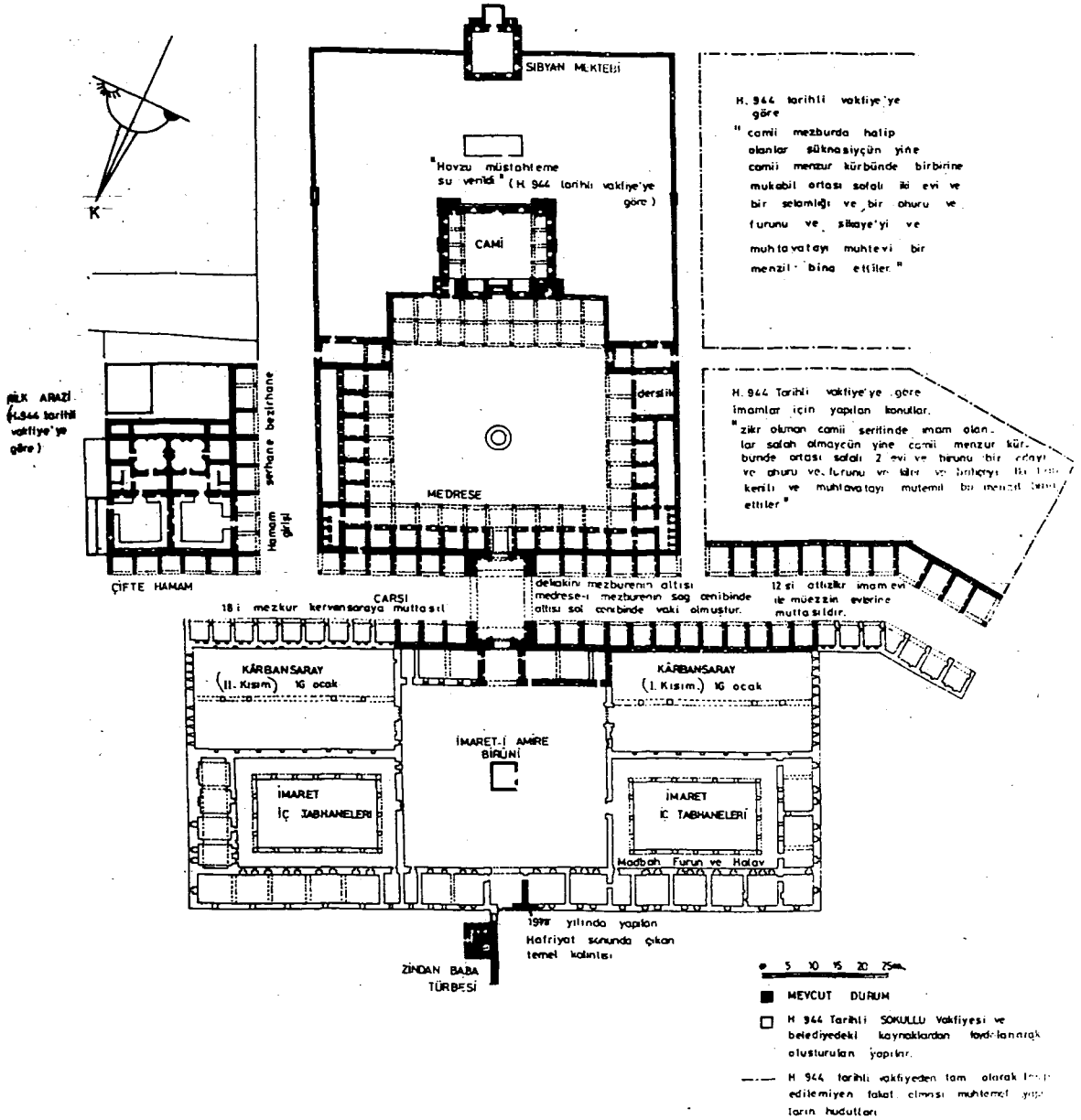
Şekil No 4: Büyükkarıştıran'da Mimar Sinan dönemi menzilli yapıları: (Bkz. Tablo Menzil No 4)

LÜLEBURGAZ - BÜYÜKKARIŞTIRAN

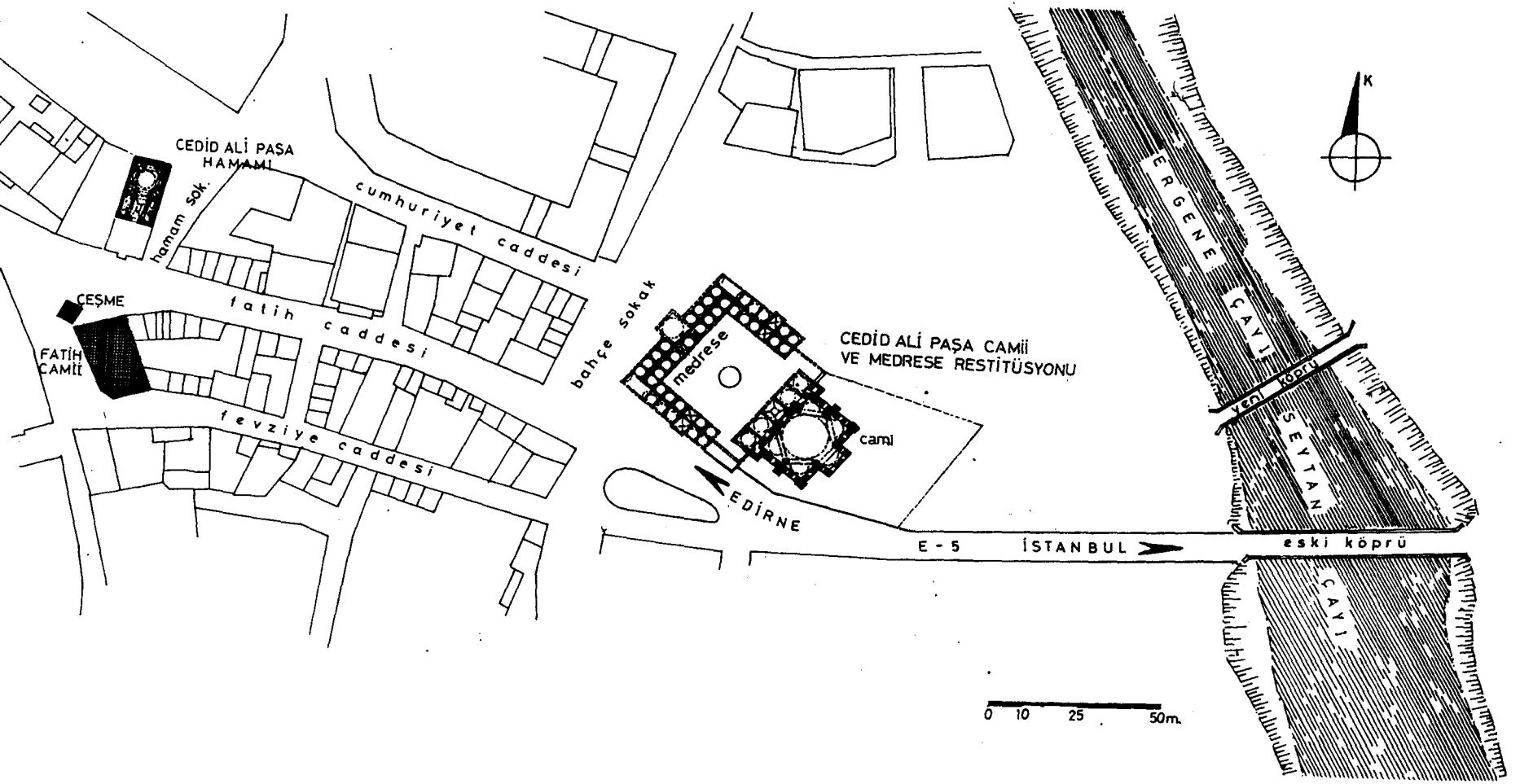
0 50 75 100 150 200 250
(TEMMUZ 1988)

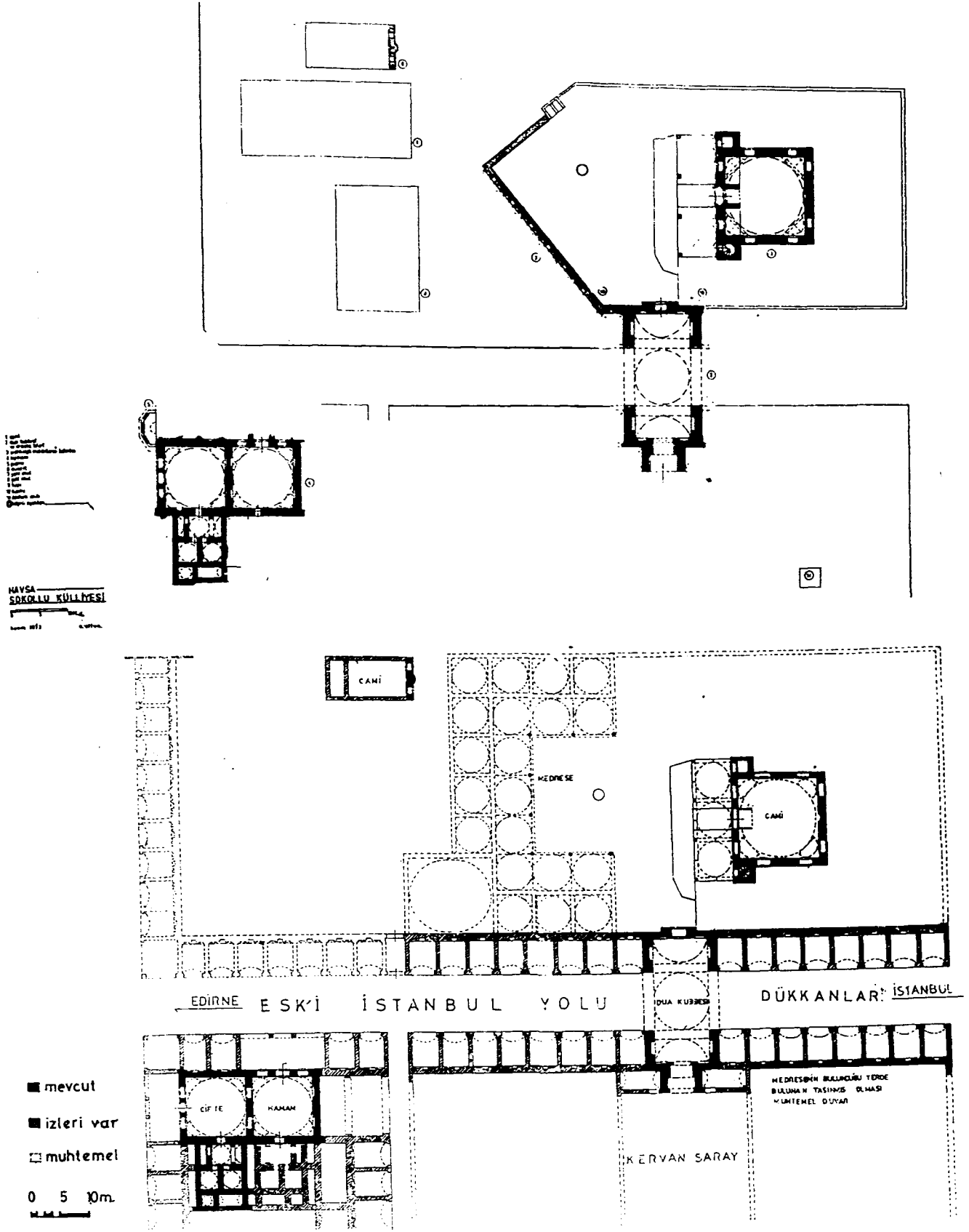
Şekil No 5: Büyükkarışiran'da Mimar Sinan dönemi menzil yapıları (Bkz. Menzil No:4)

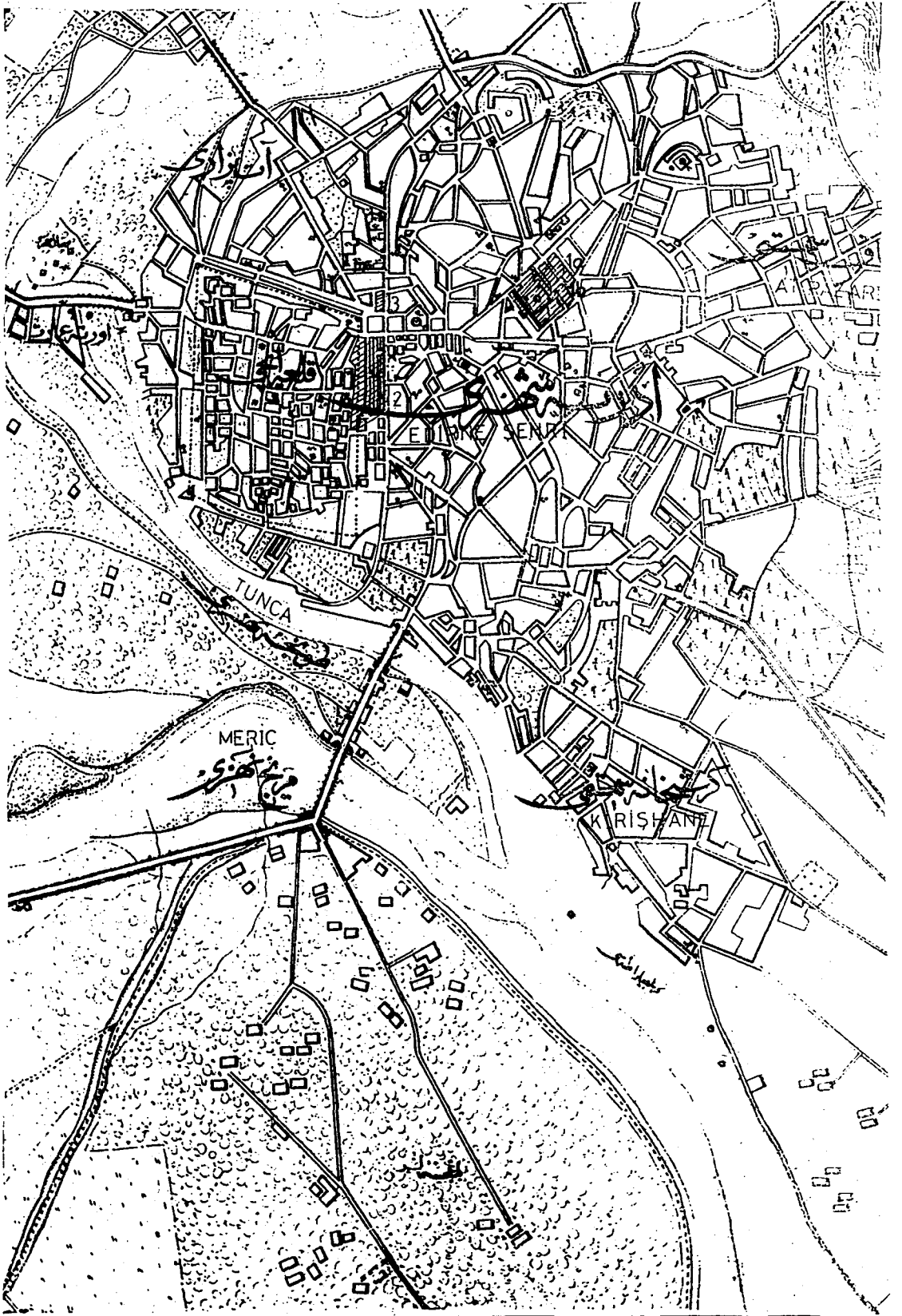
Şekil No 6: Lüleburgaz'da Mimar Sinan dönemi Menzil Yapıtari (Bkz. Tablo Menzil No 5)

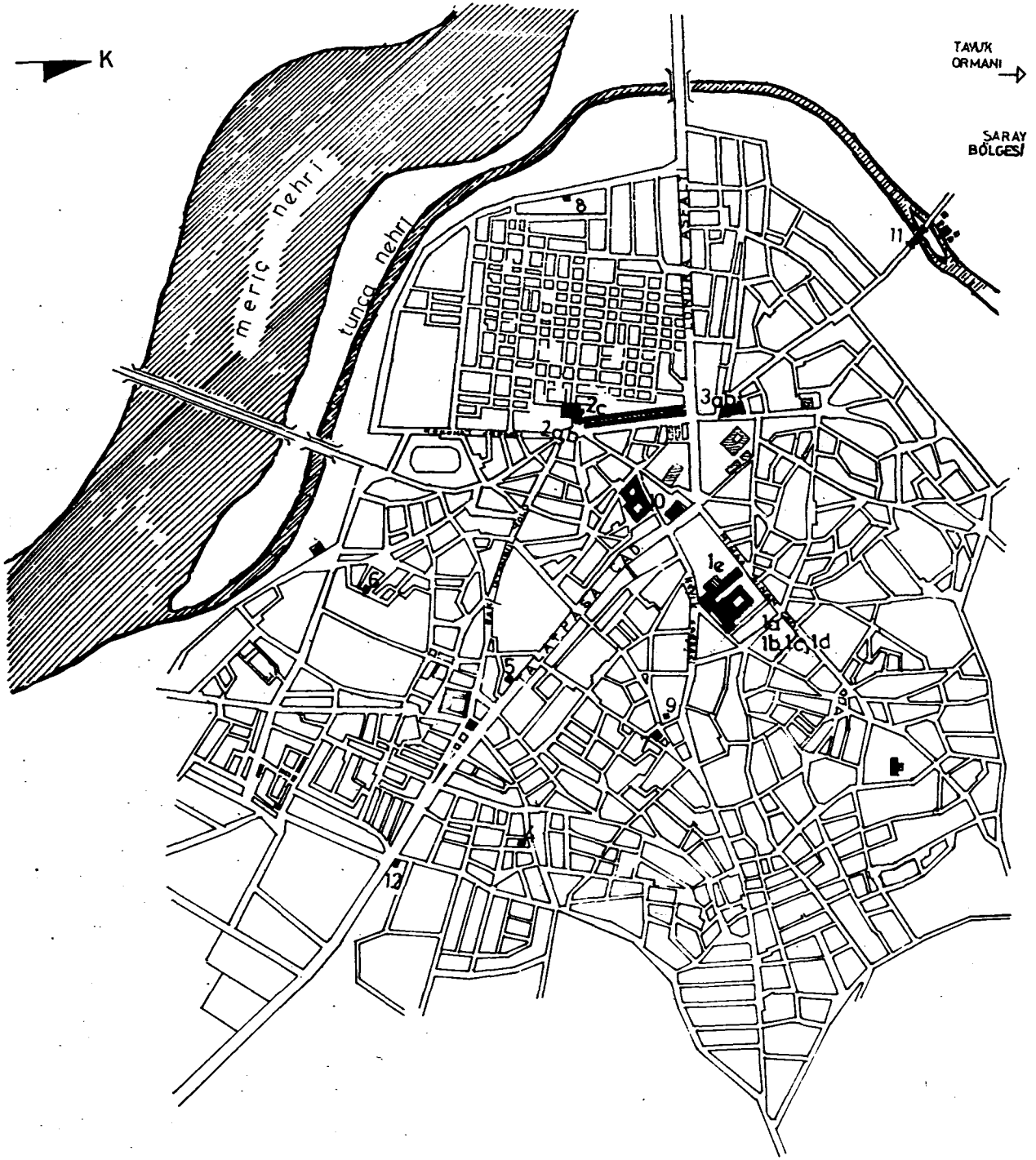
Şekil No 7: Babaeski'de Mimar Sinan dönemi menzil yapıları (Bkz: Tablo Menzil No:6)

Şekil No 8: Havsa, Mimar Sinan yapıları ile ilgili bir Restitüsyon Çalışması (1988)
(Bkz. Tablo Menzıl No.7)

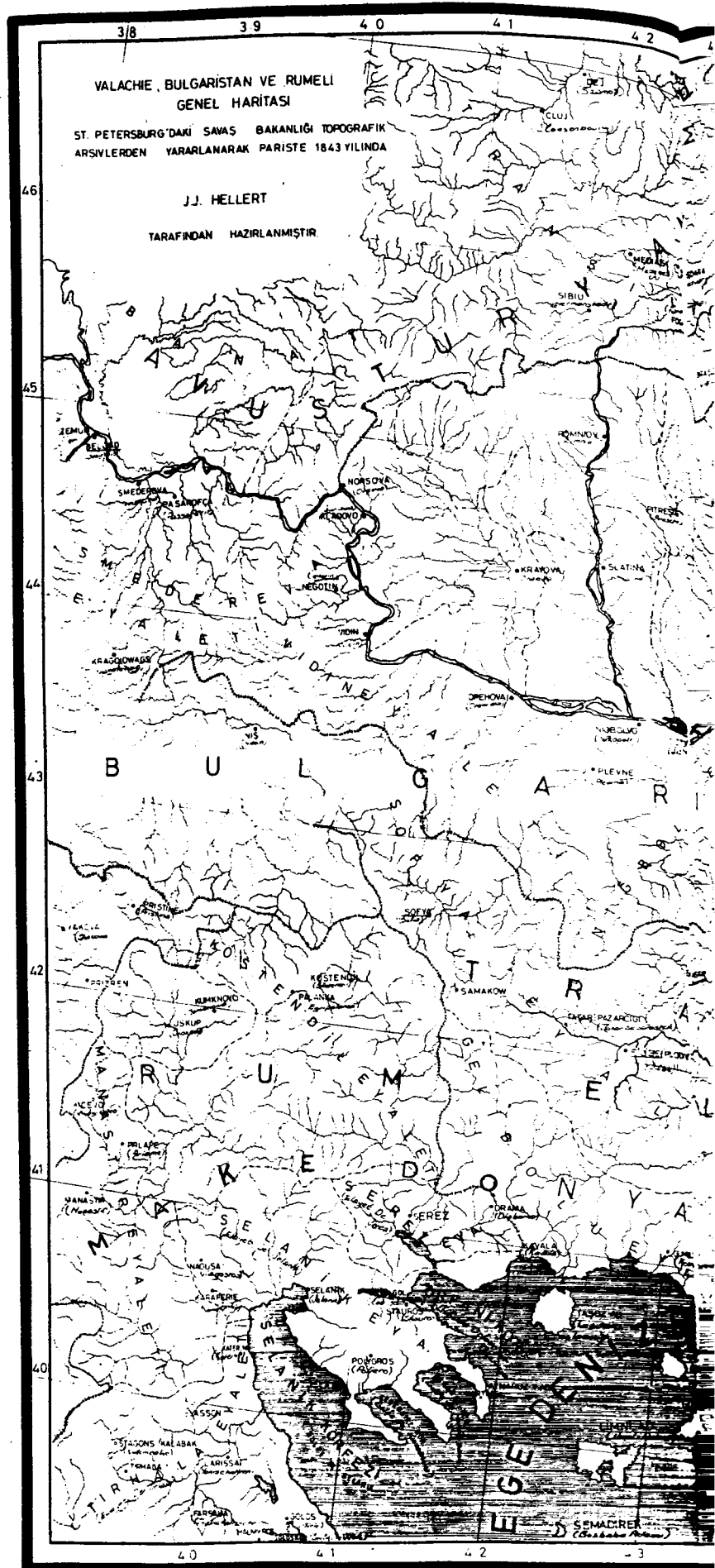

Şekil No 9: Balkan Harbi yıllarında hazırlanmış askeri amaçlı bir haritada Edirne
Kaynak: Bayezit Üniversite Kütüphanesi Albüm No.: 90425

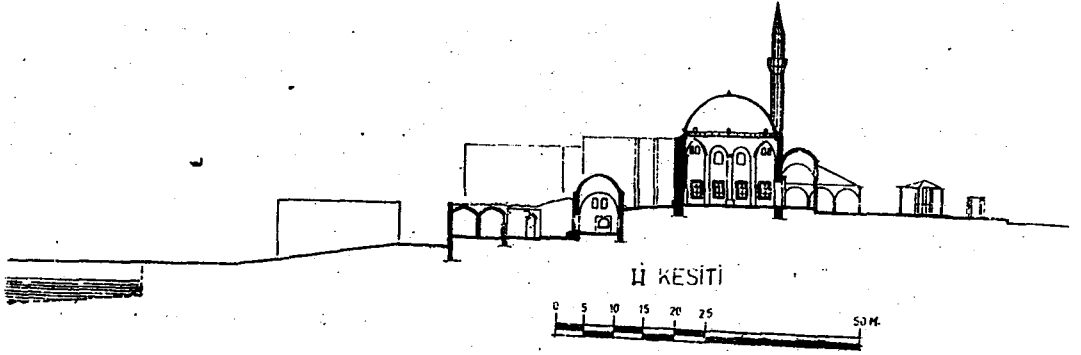
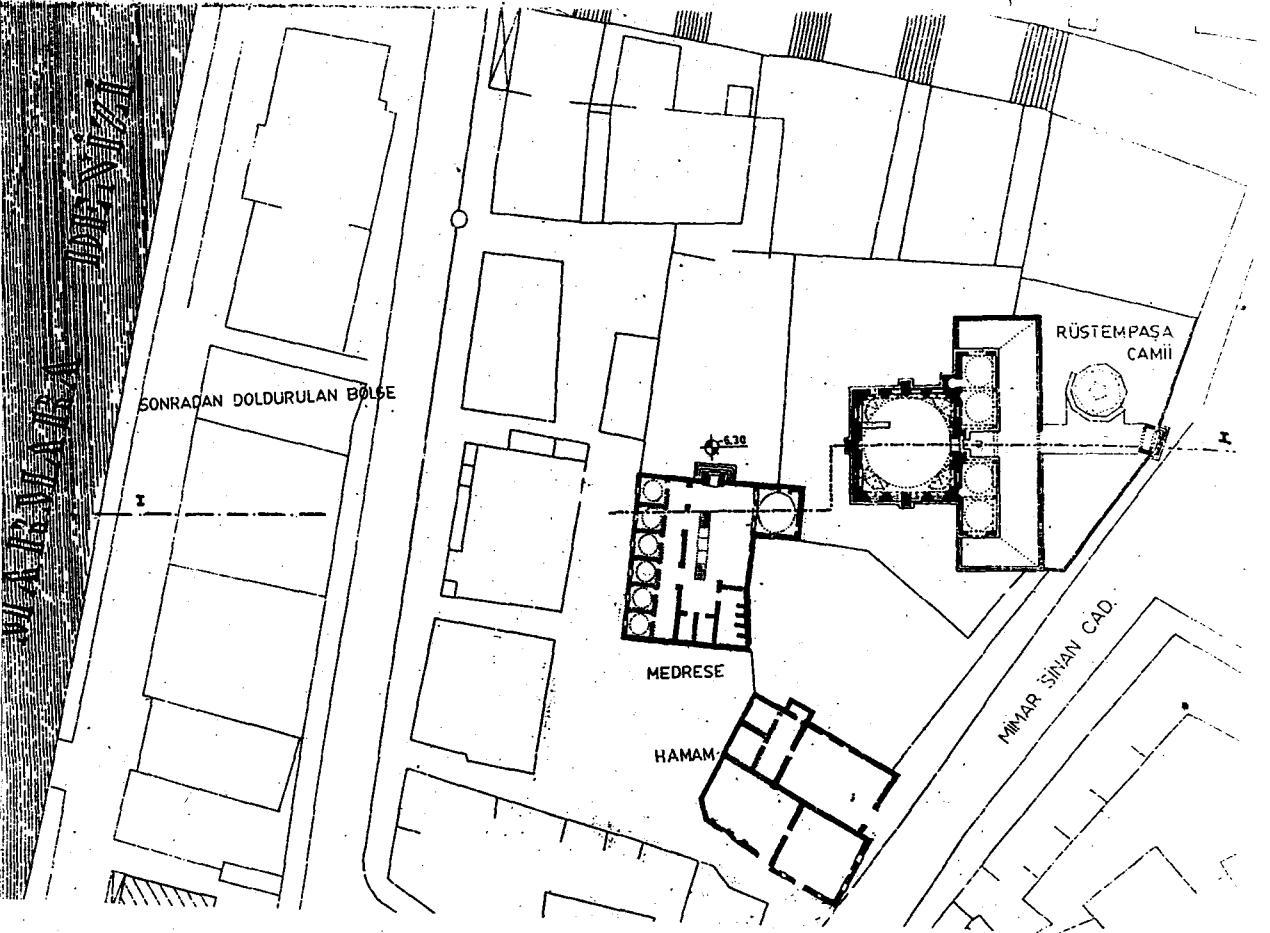

1. Sultan Selim Külliyesi: Cami, medreseler, çarşı, darüssıbyan; 2. Cedid Ali Paşa Külliyesi: Çarşı, mescid, kervansaray; 3. Sokollu Muhmed Paşa Hamamı ve Taşhan; 5. Defterdar Mustafa Paşa Camii; 6. Şule Çelebi Camii; 7. Taşlık Camii; 8. Şeyh Şucaddin Camii; 9. Yahya Bey Camii; 10. Rüstem Paşa Kervansarayı; 11. Yanıköz Köprüsü; 12. Fatma Hatun Mezarı

Şekil No 10: Edirne Şehir Planında Sinan Yapıları (Bkz. Tablô Mevâzî No 8)

Şekil No 1 a: Bulgaristan ve
Trakya Genel Haritası

Şekil No 11: Tekirdağ'da Mimar Sinan dönemi
menzil yapıları (Bkz. Menzil No.12)